

VARHAINEN PUUTTUMINEN ENNALTAEHKÄISEVÄSSÄ PERHETYÖSSÄ

Merja Åstedt

Opinnäytetyö, syksy 2011

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Järvenpää

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaali- ja kasvatustieteiden
suuntautumis-
vaihtoehto

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Åstedt Merja.

Varhainen puuttuminen ennaltaehkäisevässä perhetyössä.

Diak Etelä, Järvenpää, syksy 2011, 69 s., 8 liitettä.

Diakonian-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosiaali- ja kasvatusalan suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kartoittaa paikallisesti Nurmijärvellä ennaltaehkäisevän perhetyön prosessia, vaikutuksia ja ennaltaehkäisevän perhetyön suhdetta lastensuojelun kustannuksiin. Tutkimuksessa hain vastauksia siihen, millaisia olivat ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaiden subjektiiviset kokemukset ja kuinka ennaltaehkäisevän perhetyön prosessi tukee heidän osallistumista ja kuntoutumista? Tutkimuksessa tarkastellaan myös henkilöstön sitoutumista varhaisen avoimen yhteistyön työmenetelmien käyttöön. Tutkimusta varten keräsin aineistoa 2010–2011 Nurmijärven kunnan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakaskirjauksista vuodelta 2009 (73 asiakasperhettä). Aineistoa täydensin ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaille (vastausprosentti 14,5) ja henkilöstölle (vastausprosentti 75) lähetetyillä erillisillä haastattelulomakkeilla.

Tutkimuksessa lähtökohtana on triangulaatio eli monimenetelmäisyys. Metodologinen triangulaatio koostuu kvantitatiivisesta ja kvalitatiivisesta tutkimusmenetelmästä sekä aineiston analyysistä. Tutkimuksessa metodologisen triangulaation käytön tarve johtui tutkimustehtävästä, jossa haluttiin arvioida ennaltaehkäisevän perhetyön määrällistä ja laadullista vaikutusta kuntatasolla sekä taloudellisesti että inhimillisesti.

Tutkimuksen perusteella voin todeta seuraavaa: Perheet kokivat perhetyön auttaneen heitä. Perheiden kuntoutumista oli vaikeaa arvioida luotettavasti kerätyn aineiston perusteella, koska perhetyön suunnitelmista puuttui paljon tavoitteita ja arviointeja. Ennaltaehkäisevän perhetyön henkilöstö oli sitoutunut käyttämään varhaisen avoimen yhteistyön työmenetelmiä. Perhetyön kustannusten hajonta oli suurta. Tilastointi ja asiakaskirjaukset eivät vastanneet toisiaan.

Asiasanat: varhainen puuttuminen, varhainen tuki, varhainen avoin yhteistyö, VARPU, huolen puheeksiottaminen, huolen vyöhykkeistö, ennaltaehkäisevä perhetyö, varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevä perhetyö, neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö, ennaltaehkäisevä nuorisoperhetyö.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUSPROSESSI.....	7
2.1 Tutkimustehtävä.....	7
2.2 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat	9
3 MUUT TUTKIMUKSET.....	11
3.1 Lapsiperheiden kotipalvelun asiakaskysely	11
3.2 Varhaisen puuttumisen työtapoja kehittämässä	12
3.3 Näkemyksiä varhaisesta puuttumisesta.....	12
3.4 Lapsiperheiden kotipalvelun tuotteistaminen	13
4 ENNALTAEHKÄISEVÄN TYÖN LINJAUKSET.....	14
4.1 Nurmijärven kuntastrategia.....	14
4.2 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma	14
5 VARHAISEN AVOIMEN YHTEISTYÖN TOIMINTAMALLI.....	16
5.1 Kaste-ohjelma	16
5.2.1 Varhainen puuttuminen.....	17
5.3 Varhaisen puuttumisen käsitteet	17
5.3.1 Huolen vyöhykkeistö	17
5.3.2 Huolen puheeksiottaminen.....	19
5.3.3 Dialogi.....	19
5.3.4 Läheisneuvonpito	20
6 VARHAINEN AVOIN YHTEISTYÖ NURMIJÄRVELLÄ.....	21
6.1 Perhetyö.....	24
6.1.1 Ennaltaehkäisevä perhetyö varhaiskasvatuksessa ja neuvolassa	26
6.1.2 Ennaltaehkäisevä nuorisoperhetyö.....	27
6.2 Perhetyön kustannukset.....	27
6.2.1 Perhetyön tilastointi	29
7 AINEISTON ANALYYSI.....	31
7.1 Tutkimusaineiston kerääminen	31
7.2 Asiakaskirjaukset	31

7.3 Asiakaskysely.....	34
7.4 Henkilöstön lomakehaastattelu	39
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	44
9 POHDINTA	47
LÄHTEET	49
LIITTEET	52
Liite 1: Asiakaskysely lomakehaastattelu, ennaltaehkäisevä perhetyö	
Liite 2: Varhainen puuttuminen, henkilöstön lomakehaastattelu	
Liite 3: Ennaltaehkäisevän perhetyön suunnitelma	
Liite 4: Huolen puheeksioton lomake	
Liite 5: Varhainen puuttuminen päivähoitossa ja koulussa	
Liite 6: Henkilöstökyselyn koonti päiväkotia, koulu ja ennaltaehkäisevä perhetyö	
Liite 7: Varhaisen puuttumisen eettiset periaatteet	
Liite 8: Kodin ulkopuolelle sijoitetut ja avohuollon piirissä olevat lapset ja nuoret Nurmijärvellä 2000-2010	

1 JOHDANTO

Kiinnostus ennaltaehkäiseviin palveluihin alkoi kunnallisten luottamustoimien kautta 2000-luvun alkupuolella, jolloin Nurmijärvellä painittiin kasvavien lastensuojelun kustannusten kanssa. Vuonna 2003 Nurmijärvellä alkaneen Varhaisen havaitsemisen ja puuttumisen hankkeen uskottiin tuovan konkreettisia työvälineitä ennaltaehkäisevään lastensuojeluun. Hanke aloitti pitkäkestoisen yhteistyön Nurmijärven kunnan ja Stake-sin (nykyisen THL:n) kanssa. Poliittinen tahtotila uudistumiseen oli 2000-luvun alkupuolella vahva ja ennaltaehkäisevissä palveluissa nähtiin mahdollisuus vähentää korjauksien palveluiden määrää. Sosiaalilautakunnan puheenjohtajana (v. 2005–2008) ja sosiaali- ja terveyslautakunnan puheenjohtajana (v. 2009–2012) pääsin mukaan varhaisen havaitsemisen ja puuttumisen hankkeisiin ja toimin usein luottamushenkilöiden innostajana sekä linkkinä luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden välillä.

Oma innostukseni ennaltaehkäisevien palvelujen kehittämiseen ajoi eteenpäin luottamustoimissa ja johti lopulta sosiaalialan opintoihin. Ensimmäisen harjoittelun Nurmijärvellä suoritin verkostotyön koordinaattorin luona ja perhetyössä. Tästä alkaen on ollut selvää että opinnäytetyöni liittyy varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisevään perhetyöhön. Olen kohdistanut opinnäytetyöni kohderyhmän luottamushenkilöihin. Uskon, että tämä työ auttaa osaltaan päätöksenteossa hahmottamaan, kuinka Nurmijärvellä toimitaan ja puututaan varhain.

Palveluiden painopisteen muuttaminen korjaavasta toiminnasta ennaltaehkäisevään toimintaan on valtakunnallinen linjaus. Nurmijärvellä muutos on tapahtunut verkkaisesti, mutta määrätietoisesti. Konkreettinen tarve lastensuojelun avohuollon ja ennaltaehkäisevän työn kehittämiseen ei ole vuosien varrella kadonnut. Kustannusten ja vaikutusten arviointia on myös vietävä eteenpäin. Ongelmana on, että saatavilla ei ole vertailtavaa tietoa varhaisesta puuttumisesta, ennaltaehkäisevien palveluiden kustannuksista eikä niiden vaikutuksista. Osittain edellä mainituista syistä lasten, nuorten ja perheiden palveluiden rakenteen tai ennaltaehkäisevien palveluiden vaikutuksen suhdetta lastensuojelun kokonaiskustannuksiin on vaikeaa arvioida.

”Varhainen puuttuminen ennaltaehkäisevässä perhetyössä”-opinnäytetyö on suunniteltu jatkoksi ”Perhetyön kustannukset, Nurmijärvi 2009 ” -hankeharjoitteluraportille, jonka toteutin Sosiaalitaidon ohjauksessa Työ, työyhteisöt ja johtaminen -opintojakson hankeharjoittelussa Nurmijärvellä 2010. Tutkimuslupa työlle myönnettiin 7.6.2010. Harjoittelun yhteydessä kerättyä asiakasaineistoa täydennettiin ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaille suunnatulla asiakaskyselyllä, joka toteutettiin puolistrukturoituna lomakehaastatteluna. Opinnäytetyön valmistelun aikana löytyi sisällöllisiä yhteyksiä erityispedagogiikan aineopintoja suorittavan Virpi Rädyn pro seminaarityön kanssa ” Koulun ja päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä varhaisesta puuttumisesta ja sen merkityksestä jokapäiväisessä työssä Nurmijärven kunnassa”. Kerättyä materiaalia täydennettiin ennaltaehkäisevän perhetyön henkilöstölle suunnatulla kyselyllä, jonka toteutin Rädyn laatiman varhaisen puuttumisen lomakehaastattelun mukaisesti.

2 TUTKIMUSPROSESSI

2.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa paikallisesti Nurmijärvellä ennaltaehkäisevän perhetyön prosessia, vaikutuksia ja ennaltaehkäisevän perhetyön suhdetta lastensuojelun kustannuksiin. Tutkimusta varten keräsin aineistoa talvella 2010–2011 Nurmijärven kunnan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakaskirjauksista vuodelta 2009. Työ tehtiin osittain hankeharjoittelun yhteydessä ja sitä täydennettiin opinnäytetyön prosessin edetessä. Kerättyä aineistoa täydensin haastattelulomakkeella, jonka lähetin ennaltaehkäisevän perhetyön vuoden 2009 asiakasperheille. Haastattelulomaketta varten muokkasin Petteri Paasiolta saamani Helsingin kaupungin ”Lapsiperheiden kotipalvelun” -asiakaskyselyn materiaalin soveltumaan omaan tutkimukseeni (Junttila 2009 a & b). Materiaalia karsittiin, tiivistettiin ja muotoiltiin Nurmijärvelle sopivaksi yhdessä perhetyön esimiehen kanssa. Asiakaskysely tehtiin puolistrukturoidulla kyselykaavakkeella (liite 1). Kyselyyn vastattiin nimettömästi ja vastaajat saivat halutessaan osallistua arvontaan. Koska kyselyyn vastanneiden määrä jäi alhaiseksi (14,5 %), en voinut rakentaa tutkimusta pelkästään asiakaskyselyn ja asiakasmateriaalin varaan, joten päätin täydentää aineistoa henkilöstölle suunnatulla kyselyllä. Koska ennaltaehkäisevä perhetyö rakentuu varhaisen puuttumisen ympärille, oli luonnollista tarkastella varhaista puuttumista peruspalveluissa laajemmin ja teettä ennaltaehkäisevän perhetyön henkilöstölle Virpi Rädyn (2011) pro seminaari tutkimuksessa laatima koulun ja päiväkodin henkilöstölle suunnattu varhaisen puuttumisen kysely. Henkilöstölle suunnattu kysely toteutettiin puolistrukturoidulla lomakehaastattelulla (liite 2). Vastausprosentti oli 75.

TAULUKKO 1. Tutkimusaineiston erittely

Lähde	Määrä	Mistä?	Mitä kerätty?	Miten käsitelty? Millaista aineistoa?
Asiakasaineisto	73 perhettä	Effica kirjaukset	Yhteydenpito, tapaamiset, tapaamispaikka, moniammatillinen yhteistyö, jatkohoitto/seuranta.	Excel- taulukkolaskenta. Määrällistä aineistoa.
Asiakasaineisto	73 perhettä	Perhetyön suunnitelma	Tilaaaja, huoli, asiakkuuden kesto Työskentelyn tavoitteet, työskentelyn suunnitelma, väliarviointi, loppuarviointi,	Excel- taulukkolaskenta. Määrällistä aineistoa. Litterointi & Excel. Laadullista ja määrällistä aineistoa.
Asiakaskyselylomakehaastattelu	10/69 kpl vastaus % 14,5	Asteikkokysymykset (liite 1) Avoimet kysymykset (liite 1)	Perhetyön alkaminen, palvelusuunnitelma, perhetyön arviointi, perhetyön merkitys? Kokemukset perhetyöstä, perheen tilanteeseen vaikuttaneet asiat?	Excel- taulukkolaskenta. Määrällistä aineistoa. Litterointi. Laadullista aineistoa
Henkilöstön lomakehaastattelu	6/8 kpl vastaus % 75	Asteikkokysymykset (liite 2) Avoimet kysymykset (liite 2)	Taustatiedot, varhaisen puuttumisen koulutus. Työyhteisössä olevat työvälineet, varhaisen puuttumisen tarpeellisuus, tuen saaminen varhaiseen puuttumiseen, oikea aika varhaiselle puuttumiselle? Mitä on varhainen puuttuminen, mikä on tärkeintä varhaisessa puuttumisessa, kenen pitäisi puuttua, millälaisissa tilanteissa olet puuttunut?	Excel- taulukkolaskenta. Määrällistä aineistoa. Excel- taulukkolaskenta. Määrällistä aineistoa. Litterointi. Laadullista aineistoa.

Tutkimuksessa hain vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Millaiset ovat ennaltaehkäisevän perhetyön perheiden subjektiiviset kokemukset ennaltaehkäisevän perhetyön vaikuttavuuksista?
 - a) Kuinka ennaltaehkäisevän perhetyön prosessi tukee osallistumista?
 - b) Kuinka ennaltaehkäisevän perhetyön prosessi tukee perheiden kuntoutumista?
- 2) Kuinka henkilöstö on sitoutunut varhaisen avoimen yhteistyön työmenetelmien käyttöön?

Tutkimuskysymyksiin haettiin vastauksia analysoimalla aineistoa. Aineistoa kerättiin ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasjärjestelmästä ja tilastoista. Tämän lisäksi aineistoa täydennettiin kahdella erillisellä puolistrukturoidulla lomakehaastattelulla, joista ensimmäinen kohdistettiin ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaille ja toinen ennaltaehkäisevän perhetyön henkilöstölle. Puolistrukturoidussa lomakehaastattelussa oli taustatietojen lisäksi muutama asteikko kysymys. Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaille lomakehaastattelu toteutettiin postittamalla. Henkilöstölle suunnattu lomakehaastattelu lähetettiin sähköisesti perhetyön esimiehelle, joka lähetti sen alaisille. Asiakaskirjauksista kerättiin perhetyön suunnitelmista (liite 3) saadut tiedot sekä asiakkuuden kestoon, huoleen, tapaamisiin ja moniammatillisuuteen liittyvät tiedot. Perhetyön työtavoista ja toimintaprosesseista kerättiin aineistoa perhetyön henkilöstöltä. Aineistoa kertyi runsaasti ja aineiston vertailuun käytettiin luvussa 3 esitettyjä tutkimuksia. Kaiken määrällisen aineiston kokosin Excel-taulukkolaskentaohjelmaan ja laadullisen aineiston teemoittelin tutkimuksen analysointia varten.

2.2 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat

Tutkimuksessa lähtökohtana on triangulaatio eli monimenetelmäisyys. Metodologinen triangulaatio koostuu kvantitatiivisesta eli määrällisestä ja kvalitatiivisesta eli laadullisesta tutkimusmenetelmästä sekä aineiston analyysistä. Tutkimuksessa metodologisen triangulaation käytön tarve johtui tutkimustehtävästä, jossa haluttiin arvioida ennaltaehkäisevän perhetyön määrällistä ja laadullista vaikutusta kuntatasolla sekä taloudellisesti että inhimillisesti. Määrällinen tutkimus perustuu mittaamiseen. Kvantitatiivinen kysymys vastaa mikä, missä, paljonko ja kuinka usein (Heikkilä 2001, 17). Edellä mainitussa tutkimuksessa selitetään ilmiötä ja asioita numeraalisesti, teknisesti ja kausaalisesti (Vilkkä 2005,73). Laadullinen lähestymistapa tuo mukaan tutkittavien subjektiivisen näkökulman.

Ajatuksena tutkimusta tehdessäni on ollut keskeisenä Daller-Larsenin (2005,7) määrittelemä kysymys ” Mikä vaikuttaa mihinkin, miten, milloin ja millä edellytyksillä?” Aineistosta analysoitiin ja arvioitiin nykyistä toimintaa, aikaisempia tutkimuksia, asiakas- ja henkilöstö lomakehaastatteluja, sekä olemassa olevia teorioita. Vaikuttavuudella kuvataan tulosta, vaikutusta ja vaikuttamisen prosessia. Vaikuttavuuden arvioinnin kannal-

ta on ratkaisevaa, että prosessit ja tulokset yhdistetään tarkastellessa. Vaikutus kysymyksessä on kyse siitä, missä määrin saavutetut tulokset ovat tapahtuneet toteutetun intervention tuloksena. Vaikuttavuuden arvioinnin perusajatus on se, että julkinen interventio perustuu olettamukseen tai käsitykseen, että interventio johtaa tiettyihin tuloksiin. Vaikuttavuuden arvioinnissa testataan näiden käsitysten todellisuutta. (Dalerlarsen 2005, 7-8.)

3 MUUT TUTKIMUKSET

3.1 Lapsiperheiden kotipalvelun asiakaskysely

Helsingin kaupungin kehittämispalveluissa toteutettiin ASKO -hankkeessa keväällä 2009 lapsiperheiden kotipalvelun asiakaskysely. Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa asiakkaiden kokemuksia palvelun laadusta ja omasta osallisuudesta sekä taustoittaa asiakkaita. Lapsiperheiden kotipalvelu katsotaan ennaltaehkäiseväksi perhetyöksi, jonka tarkoituksena on kotitöiden ja lastenhoidon lisäksi ohjata ja kannustaa vanhempia ottamaan vastuuta omasta perheestä. Tutkimuksen vastausprosentti oli 45. Perheiden taustatiedot ja alueelliset erot vaikuttivat palvelun tyytyväisyyteen. Neuvoloiden merkitys korostui selkeästi kotipalveluun ohjautumisessa. Asiakkaiden ja palveluntarjoajan näkemys palvelutarpeesta ei täysin kohdannut. Palveluun sisältyvää maksua pidettiin kohtuullisena. (Junttila 2009 a; Paasio 2010.)

Lapsiperheiden kotipalvelun asiakaskyselyn mukaan asiakkuus oli kestänyt yli vuoden 28 %:lla asiakkaista. 25 %:lla asiakkuus oli kestänyt 1–3 kuukautta. Suurimmaksi syyksi lapsiperheiden kotipalvelun asiakkuuteen hakeutumiseen oli oma väsyminen. Lähes puolet palveluun hakeutujista koki omat läheisverkotot puutteellisiksi ja neljännes kärsi masennuksesta. Tutkimustulos vastasi Helsingin kaupungin työntekijöiden kokemuksia asiakkuuteen hakeutumisesta. Tutkimuksen mukaan 74 %:lle oli tehty palvelusuunnitelma ja 5 %:lle se oli tekeillä. Kyselyyn osallistuneiden kohdalla oli arvioitu palvelusuunnitelmaa työskentelyn aikana 50 %:lla. Kyselyn mukaan 34 % vastanneista maksoi kotipalvelumaksua ja heistä 79 % piti maksua kohtuullisena. (Junttila 2009 a; Junttila 2009 b; Paasio 2010.)

Eniten merkitystä kotipalvelulla oli omaan jaksamiseen ja arjen sujumiseen. Tutkimuksen mukaan asiakkaan ja lapsen näkökulma otettiin huomioon hyvin, mutta mitä enemmän lapsia perheessä oli, sen negatiivisemmin se vaikutti palvelusuunnitelman laatimista koskeviin arviointeihin. Heikommin kotipalvelu auttoi perheen päivärytmin selkeytymiseen. Tutkimuksesta saatu tulos kotipalvelun kokonaisuuden arvioinnista oli hyvä, mutta samalla se toi esiin alueellisia eroja palvelun laadusta. Asiakkaat kokivat saaneensa asiallista kohtelua. Saatu apu oli ammattitaitoista ja oli parantanut perheiden elämän-

tilannetta. Haastavinta asiakkaille oli puhua kodin vaikeista asioista työntekijän kanssa. Helsingin kaupungin lapsiperheiden kotipalvelu sai kokonaisarvosanaksi 8,7 asteikolla 4–10. (Junttila 2009 a; Paasio 2010.) Helsingin kaupungin lapsiperheiden kotipalvelun asiakaskyselyn kautta saan omaan tutkimukseeni ylikunnallista vertailutietoa.

3.2 Varhaisen puuttumisen työtapoja kehittämässä

Iiris Happo (2009) tutki ammatillisessa opettajakorkeakoulussa suoritetussa tutkimuksessa Varhaisen puuttumisen työtapoja Nurmijärvellä ja Rovaniemellä. Tutkimus perustuu vuonna 2008 Nurmijärvellä ja Rovaniemellä toteutettuun sosiaali-, terveys-, opetus- ja nuorisotoimen henkilöstölle tehtyyn kyselyyn, jonka avulla haluttiin selvittää huolen puheeksi ottamisen työtapaan liittyvän koulutuksen vaikuttavuutta. Hapon tutkimuksessa huolen puheeksi ottamisen työtavan koettiin vaikuttaneen positiivisesti asiakastyöhön. Nurmijärvellä vastanneista 92,4 % arvioi koulutuksen hyödyllisyyttä arvosanoilla 3, 4 ja 5. Tyytyväisimpiä koulutukseen olivat varhaiskasvatuksen henkilöt. Alle 30 -vuotiaat arvioivat koulutuksen muita hyödyllisemmäksi. Esteeksi työtavan käytölle ilmeni tutkimuksessa pelko asiakaskontaktin heikkenemisestä, kiireinen työrytmi ja tuki-toimien puute. Tutkimukseen vastanneista Nurmijärvellä oli koulutuksen käynyt 85,5 %. Koulutuksen koettiin vaikuttaneen työskentelytapaan ja ammatillisten taitojen kehittymiseen. Koulutus oli muuttanut koulutettujen omaa ajattelutapaa ja antanut rohkeutta. Huolen puheeksioton työtyötavan käyttö oli myös kehittänyt koulutettujen yhteistyötaitoja. (Happo 2009 12-25.) Hapon tutkimuksen kautta olen saanut pohjan nykytilan arvioinnille varhaisessa puuttumisessa. Hapon tutkimus ajoittuu keräämääni asiakasaineistoa edeltävään vuoteen.

3.3 Näkemyksiä varhaisesta puuttumisesta

Virpi Rätty (2011) on tutkinut erityispedagogiikan pro seminaarityössään koulun ja päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä varhaisesta puuttumisesta ja sen merkityksestä jokapäiväisessä työssä Nurmijärven kunnassa. Tutkimus on toteutettu Klaukkalan alueen ylä- ja alakoulussa, yhtenäiskoulussa, Klaukkalan Ylitolantien päiväkodissa ja Isosuonpäiväkodissa. Tutkimus koski koko henkilöstöä. Vastausprosentti oli kouluissa 55 ja

päiväkodeissa 69. Rätty on tutkimuksessaan tarkastellut, miten varhaista puuttumista voidaan eri tavoin toteuttaa käytännössä ja mitä vastaajat ymmärtävät varhaisella puuttumisella. Miten ja kenen pitäisi puuttua ja ketä se hyödyntää? Onko työpaikoilla riittävästi mahdollisuuksia edes puuttua asioihin, vaikka haluaisikin? Rädyn tutkimus valmistuu vuoden 2011 loppuun mennessä, mutta tässä vaiheessa Rätty on saanut selville, että Nurmijärvellä suhtaudutaan myönteisesti varhaiseen puuttumiseen. Myönteinen suhtautuminen näkyy erityisesti päiväkotien henkilöstössä. (Rätty 2011). Olen tutkimuksessani saanut käyttää Rädyn keräämää aineistoa tarkastellessani päiväkodin ja koulun henkilöstön suhtautumista varhaiseen puuttumiseen. Lomakehaastattelussa esitetyt asteikkokysymykset päiväkodin ja koulun henkilöstölle on koottu yhteen ennaltaehkäisevän perhetyön vastauksien kanssa (liite 6).

3.4 Lapsiperheiden kotipalvelun tuotteistaminen

Hyvinkään kaupungin perusturvakeskus on tutkinut lapsiperheiden kotipalvelua tuotteistaakseen sen palveluseteliä varten. Lapsiperheiden kotipalvelu on varhaisen tuen palvelumuoto, jota tarjotaan palvelutarpeen arvioinnin ja palvelusuunnitelman perusteella perheille. Kotipalvelu on perheille maksullista kodinhoidollista ja kasvatuksellista apua. Palvelun tuotteistaminen alkoi toiminnan jäsentämisestä ja palvelun näkyväksi tekemisestä. Tuotteistamisen yhteydessä kuvattiin palveluprosessit, sen toiminnot sekä laskettiin palvelujen tuottamisesta aiheutuneet todelliset kustannukset. (Korsisaari, Koskela, Nummikoski & Salonen 2010.) Tutkimuksen mukaan asiakkaan luona tapahtuvaan työhön käytettiin 37 % kotipalvelun perhetyön työajasta. Muualla käytetty 63 % oli pääosin ei-toiminnallista aikaa, josta kokoukset, palaverit ja koulutus veivät 15 %. Tutkimus perustui Hyvinkään kotipalvelussa kaikilla alueilla toteutettuun työajan seurantaan. Tutkimuksen perusteella todettiin, että prosessin uudelleen tarkastelu on aiheellista, jotta asiakkaan luona käytettyä osuutta voidaan kasvattaa nykyisestä. Tutkimuksessa todettiin myös oman palvelutuotannon tulevan kalliimmaksi kuin yksityinen palvelu (yksityisen palvelun hinta oli 30–40 euroa tunti). (Korsisaari ym 2010). Tämän tutkimuksen kautta olen voinut verrata Hyvinkään kaupungin lapsiperheiden kotihoidon tuotteistamisessa tuetuttua tietoa omaan tutkimukseeni kustannusten, ajankäytön ja toimintaprosessien osalta.

4 ENNALTAEHKÄISEVÄN TYÖN LINJAUKSET

4.1 Nurmijärven kuntastrategia

Nurmijärven kuntastrategia on ylästrategia, jolle muut strategiset ohjelmat ja suunnitelmat ovat alisteisia. Kuntastrategian päivitys käynnistyi toimialoilla 2008. Strategian valmistelutyössä luottamushenkilöillä oli merkittävä rooli heidän linjatessaan arvoja, strategisia tavoitteita ja valintoja huhtikuussa 2009 pidetyssä seminaarissa. Seminaarin pohjalta valmisteltiin strategia-aineisto, joka oli kuntalaisten, luottamushenkilöiden ja kunnan työntekijöiden kommentoitavana. Kesäkuussa 2009 pidetyssä valtuustoseminaarissa keskusteltiin visiosta, strategiasta, strategisista valinnoista ja menestystekijöistä. Päivitetty kuntastrategia hyväksyttiin 11.11.2009 kunnanvaltuustossa. Strategiassa nostettiin yhtenä koko kuntaa koskevana strategisena linjauksena lasten ja nuorten hyvinvointi ja perheiden tukemien. (Nurmijärvi b, 2-3.)

Strategiassa todetaan toimintaympäristössä tapahtuvana muutoksena ennaltaehkäisevän työn tarpeen lisääntyminen. Toimivissa palveluissa on nostettu esille lasten ja nuorten palveluiden turvaaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Siksi lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtiminen ja perheiden tukeminen on nähty tärkeäksi ennaltaehkäiseväksi toiminnaksi. Kaikissa palveluissa painotetaan ennaltaehkäisyä ja varhaista avointa yhteistyötä eri muodoissaan. Palvelujen kehittämisessä painopiste on ennaltaehkäisyllä, perheiden tukemisella, yhdessä tekemisellä ja asennekasvatuksella sosiaalisen välittämisen edistämiseksi. Strategiassa todetaan myös, että syrjäytymisen ehkäisemiseksi lasta ja nuorta tulee auttaa omassa toimintaympäristössään. (Nurmijärvi 2009 a; Nurmijärvi b, 6–12.)

4.2 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on laadittu edistämään lasten ja nuorten hyvinvointia sekä lastensuojelun järjestämistä ja kehittämistä kunnassa. Suunnitelma tulee hyväksyä kunnanvaltuustossa ja päivittää vähintään kerran neljässä vuodessa. Lähtökohdana lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatimiselle on uusi lastensuojelulaki, joka astui voimaan 1.1.2008. Laki velvoittaa kunnat laatimaan yksin tai yhdessä

muiden kuntien kanssa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman. Laki painottaa voimakkaasti ennaltaehkäisyä ja varhaista puuttumista, sekä kaikkien kunnan toimijoiden yhteisvastuullista roolia lastensuojelussa ja lasten hyvinvoinnin edistämiseksi. Lain mukaan ennaltaehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia, sekä tuetaan vanhemmuutta. Laki velvoittaa lasten ja perheiden kanssa toimivat viranomaiset tukemaan vanhempia ja huoltajia kasvatustehtävässä ja tarjoamaan apua riittävän varhain. Laki määrittelee ehkäiseväksi lastensuojeluksi äitiys- ja lastenneurolassa, muussa terveydenhuollossa, päivähoitossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettavan erityisen tuen, silloin kun perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (Känkänen Tarja 2009, 3; Lastensuojelulaki 417/2007; Nurmijärvi 2009 a.)

Nurmijärvellä Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma koostuu kuntakohtaisesta ja seudullisesta osiosta. Kuntakohtainen osio on tehty yhteistyössä ennaltaehkäisevän työn poikkihallinnollisen ohjausryhmän ja eri toimialojen ja ammattikuntien edustajien kanssa. Nurmijärvellä vuonna 2006 laadittu ”Lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma” sisältyy hyvinvointisuunnitelmaan. Hyvinvointisuunnitelma perustuu hyvinvointiselvitykseen, tilastoihin, kyselyihin ja olemassa oleviin tutkimuksiin. (Nurmijärvi 2009 a.)

Nurmijärvellä Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa on määritelty, että hyvinvointia tukeva ja lastensuojelun tarvetta ehkäisevä työ tapahtuu varsinaisesti sosiaalisen ulkopuolella äitiys- ja lastenneurolassa, varhaiskasvatuksessa, koulussa, oppilashuollossa ja nuorisotyössä. Nämä palvelut tukevat perhettä ilman erityistä ongelman määrittelyä. Lastensuojelun tarpeen vähenemisen kannalta on tärkeää, että peruspalveluissa on käytössä riittävät resurssit ongelmien ennaltaehkäisemiseksi ja jo syntyneiden ongelmien ratkaisemiseksi. Näin hyvin toimivat lasten ja nuorten palvelut ja yhdessä sovitut prosessit edistävät tarvittaessa lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun mahdollisuuksia. Tätä horisontaalista ja sektorirajat ylittävää yhteistyöprosessia on luotu kuvaamaan ”Nurmijärven Varpu-malli”, varhaisen puuttumisen ja tuen malli neuvoloiden, päivähoiton ja koulun työntekijöille. Mallilla vahvistetaan peruspalveluiden kykyä havaita ja puuttua huolta aiheuttaviin tilanteisiin. (Nurmijärvi 2009 a, 22.)

5 VARHAISEN AVOIMEN YHTEISTYÖN TOIMINTAMALLI

5.1 Kaste-ohjelma

Kaste-ohjelma on sosiaali- ja terveysministeriön kansallinen kehittämisohjelma ja se toimii strategisena ohjausvälineenä sosiaali- ja terveystaloudessa. Kaste-hanke on Etelä-Suomessa Lapsen ääni -kehittämisohjelma, jonka tavoitteena on kehittää intensiivisiä ja matalankynnyksen omaavia ennaltaehkäiseviä peruspalveluja, jotka tukevat lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia, sekä edistävät heidän osallisuutta. Kehittämisohjelman tavoitteena on osaamisen ja työmenetelmien kehittäminen, sekä laaja-alaisen ja moniammatillisen yhteistyön aikaansaaminen. Kaste -ohjelmalla luodaan uudenlaisia toimintamalleja ja pilotteja kehitetään yksittäisten kuntien tai kuntaryhmien kanssa. Varhaisen puuttumisen hankkeen (VARPU) pilotti toteutettiin Nurmijärvellä ja Rovaniemellä. Hyväksi todettua toimintaa siirretään pilotoinnin jälkeen muualle. Lohjalla pilotoitu Omin jaloin – Varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevän lastensuojelun toimintamalli alkaa Nurmijärvellä sosiaali-, sivistys- ja nuorisopalveluiden yhteishankkeena vuonna 2011. (Lapsen ääni -kehittämisohjelma 2010; 46-52.)

5.2 Valtakunnallinen Varpu-verkosto

Varpu-verkosto on luotu edistämään varhaisen puuttumisen käytänteitä. Keväällä 2008 Sosiaali- ja terveysministeriö asetti virallisen Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkoston toimikaudelle 2008–2011 jatkamaan Sosiaali- ja terveysministeriön koordinoiman Varpu-hankkeen työtä (2001–2004). Verkoston tavoitteena on keskustelun herättäminen varhaisen puuttumisen eettisistä periaatteista ja varhaisen puuttumisen yhteistyön kehittämisestä ja kouluttamisesta yli sektori- ja ammattikuntarajojen. Varpu-verkostoon kuuluu Sosiaali- ja terveysministeriö, Opetusministeriö, Oikeusministeriö, Sisäasiainministeriö, Puolustusministeriö, Työ- ja elinkeinoministeriö, Opetushallitus, Kirkkohallitus, Suomen Kuntaliitto, A-klinikkasäätiö, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Mielenterveysseura, Suomen Vanhempainliitto, Lastensuojelun Keskusliitto ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilö verkosto i.a.)

5.2.1 Varhainen puuttuminen

Varhaisessa puuttumisessa puututaan omaan huoleen. Huolien huojentamiseksi ryhdytään vuoropuheluun ja yhteistyöhön asianosaisten kanssa. Varhainen puuttuminen on oman toiminnan vastuun kantamista ja huolen kohteen tukemista. Varhaisessa puuttumisessa pyritään ehkäisemään ongelmien kasaantumista ja auttamaan ahdingossa olevia, jotta välttyttäisiin korjaavan työn toimenpiteiltä. Käsitteenä varhainen puuttuminen on monimuotoinen ja siinä näkyy myös kansallisia eroja. Varhaista puuttumista on oppimisvaikeuksiin paneutuminen, poikkeavuuden kontrollointi tai ehkäisevä toiminta avoimessa yhteistyössä. Varhaista puuttumista toteutetaan perinteisesti lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenneltäessä. (Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto i.a.)

5.3 Varhaisen puuttumisen käsitteet

5.3.1 Huolen vyöhykkeistö

Huolen vyöhykkeistö on luotu apuvälineeksi varhaiseen avoimeen yhteistyöhön. Vyöhykkeistö selkeyttää ja auttaa jäsentämään yhteistyötä perheiden kanssa. Se luo kaikille yhteisen ja selkeän käsitteen, oman huolen. Huolen herättyä työntekijän tehtävänä on ottaa huoli puheeksi asiakkaan tai perheen kanssa kunnioittavasti. Työntekijä pyytää perheeltä apua oman huolensa hälventämiseksi ja lapsen/nuoren tukemiseksi. (Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto i.a.)

Tutkimusprofessori Tom Arnkil ja kehittämisspäällikkö Esa Eriksson loivat huolen vyöhykkeistön työvälineeksi lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville. Huolen vyöhykkeitä oli seitsemän; huoleton tilanne 1, pieni huoli 2-3, harmaa vyöhyke 4-5 ja suuri huoli 6-7. Moniportainen vyöhykkeistö koettiin hankalaksi ja huolen vyöhykkeistö uudistettiin Arnkilin ja Eriksonin toimesta 2009. Uudistuksen jälkeen huolen vyöhykkeistössä on neljä vyöhykettä; ei huolta 1, pieni huoli 2, tuntuva huoli 3 ja suuri huoli 4. Huolen vyöhykkeistö nähdään jatkumona, jonka ääripäiden välillä huolen määrä vaihtelee. Vyöhykkeiden rajat ovat joustavat ja eri työntekijöillä huoli saattaa näkyä hyvin eriasteisena kohdatessa samoja asiakkaita. Huolen vyöhykkeistö auttaa jäsentämään

huolta. Huolen ollessa subjektiivinen kokemus, sen määrä vaihtelee kokijan toimintamahdollisuuksien mukaan. Huoli muuttuu, kasvaa ja häviää omien toimintamahdollisuuksien lisääntymisen tai heikkenemisen mukana. Huolen vyöhykkeistöllä mitataan työntekijän huolta tietyssä toiminta tilanteessa. Huolen vyöhykkeistölle ei voi eikä saa sijoittaa lapsia tai perheitä. (Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto i.a; Erikson & Arnkil 2009.)

TAULUKKO 2. Työntekijän kokeman lasta/nuorta koskeva huolen vyöhykkeistö v. 1996 (Eriksson & Arnkil 2009, 25.)

HUOLETON TILANNE	PIENI HUOLI		HARMAA HYÖHYKE		SUURI HUOLI	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Ei lainkaan huolta	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin lisäämisestä.	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa. Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti.	Huoli erittäin suuri: lapsi/nuori välitöissä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti.

TAULUKKO 3. Työntekijän kokeman lasta/nuorta koskeva huolen vyöhykkeistö v. 2009 (Arnkil & Eriksson, 2009.)

EI HUOLTA	PIENI HUOLI	TUNTUVA HUOLI	SUURI HUOLI
1	2	3	4
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä. Luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa ja on tuntuva. Luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta on paljon ja jatkuvasti, huoli on erittäin suuri. Omat keinot loppumassa tai lopussa. Lisävoimavaroja, kontrollia ja muutos tilanteeseen saatava heti.

5.3.2 Huolen puheeksiottaminen

Huolen puheeksiottaminen on työntekijän työväline, jolla hän kykenee jäsentämään omia asiakassuhteitaan ja niihin liittyviä huolia. Huolen puheeksioton lähtökohtana on työntekijän subjektiivinen huoli. Huolen konkretisointi auttaa häntä selkiyttämään huolenaiheita ja löytämään lasta/nuorta tukevia ratkaisuja. Huolen puheeksiottaminen sopii tilanteisiin, jossa lapsen tai nuoreen kohdistunut huoli halutaan ottaa käsittelyyn huoltajien kanssa. Puheeksioton apuvälineenä voidaan käyttää Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen tähän tarkoitukseen suunnittelemaa lomaketta (liite 4). Lomake sisältää kysymykset, joiden avulla valmistaudutaan huolen puheeksioton tilanteeseen. Lomakkeen avulla on mahdollista arvioida myös puheeksiotto tilannetta jälkikäteen. Huolen puheeksioton lomakkeessa on kolme kysymyssarjaa, joita on tarkoitus käydä läpi huolen herätessä, välittömästi ennen puheeksiottoa ja puheeksioton jälkeen. (Erikson & Arnkil 2009,12; Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto i.a.)

Ennen puheeksiottoa on tärkeää tutkiskella kokemaansa huolta ja selvittää itselleen mistä asioista lapsen/nuoren tilanteessa on huolissaan. Huolen selkiytyminen helpottaa keskustelun käymistä. On hyvä pohtia myös, mitä tapahtuisi, jos huolta ei oteta puheeksi. Välittömästi ennen lapsen/nuoren huoltajien tapaamista on syytä pohtia, miten voi tukea lasta/nuorta sekä huoltajia. Onko asioita, joissa huoltajat voivat kokea lähestymisen uhkaavaksi? Millaisia voimavaroja lapsessa/nuoressa ja hänen tilanteessaan on? Mitä voisi tehdä huoltajan kanssa yhdessä tai omilla tahoilla lapsen/nuoren tilanteen parantamiseksi? Miten ja missä otetaan asiat puheeksi? Puheeksioton jälkeen arvioidaan, kuinka puheeksiotto tuli toteutettua ja millainen tunnelma oli. Tapahtuiko se kuten ennakoitiin, ja miltä toiminta näytti lapsen/nuoren tilanteen helpottamiseksi? Mikä puheeksiotossa herätti toivekkautta, mikä jäi huolestuttamaan ja mitä aiotaan tehdä huolen hälvenemiseksi? (Erikson & Arnkil 2009, 12-17, 20-24.)

5.3.3 Dialogi

Dialogit nähdään vuoropuheluina, joissa huomioidaan toisen ihmisen näkemykset ja pyrkimykset. Ne ovat yhdessä ajattelua, jossa pyritään yhteiseen päämäärään, heränneen huolen huojentumiseen.(Erikson & Arnkil 2009, Seikkula & Arnkil 2009.)

Ennakkodialogiin tavoitteena on saada aikaiseksi moniääninen, voimavarakeskeinen ja tasavertainen vuoropuhelu. Ennakkodialogiin toteutumisessa keskeistä on vuoropuheluissa puhumisen ja kuuntelun erottaminen toisistaan. Jokaisen puhuessa vuorollaan muut kuuntelevat keskeyttämättä ja kommentoimatta. Asiakaspalaverissa lähdetään asiakkaan kanssa liikkeelle myönteisestä tulevaisuudesta etsien ja nostaten voimavaroja esiin ongelmien sijaan. Ennakkodialogeja vetävät koulutetut ulkopuoliset verkostokonsultit. Ennakkodialogeissa on selkeä rakenne jolla varmistetaan, että jokainen osallistuja puhuu omista toimintamahdollisuuksistaan. Ennakkodialogeja käytetään esim. ”Tulevaisuuden muistelu” -asiakaspalaverissa. (Eriksson, Arnkil & Rautava 2006,7-8.)

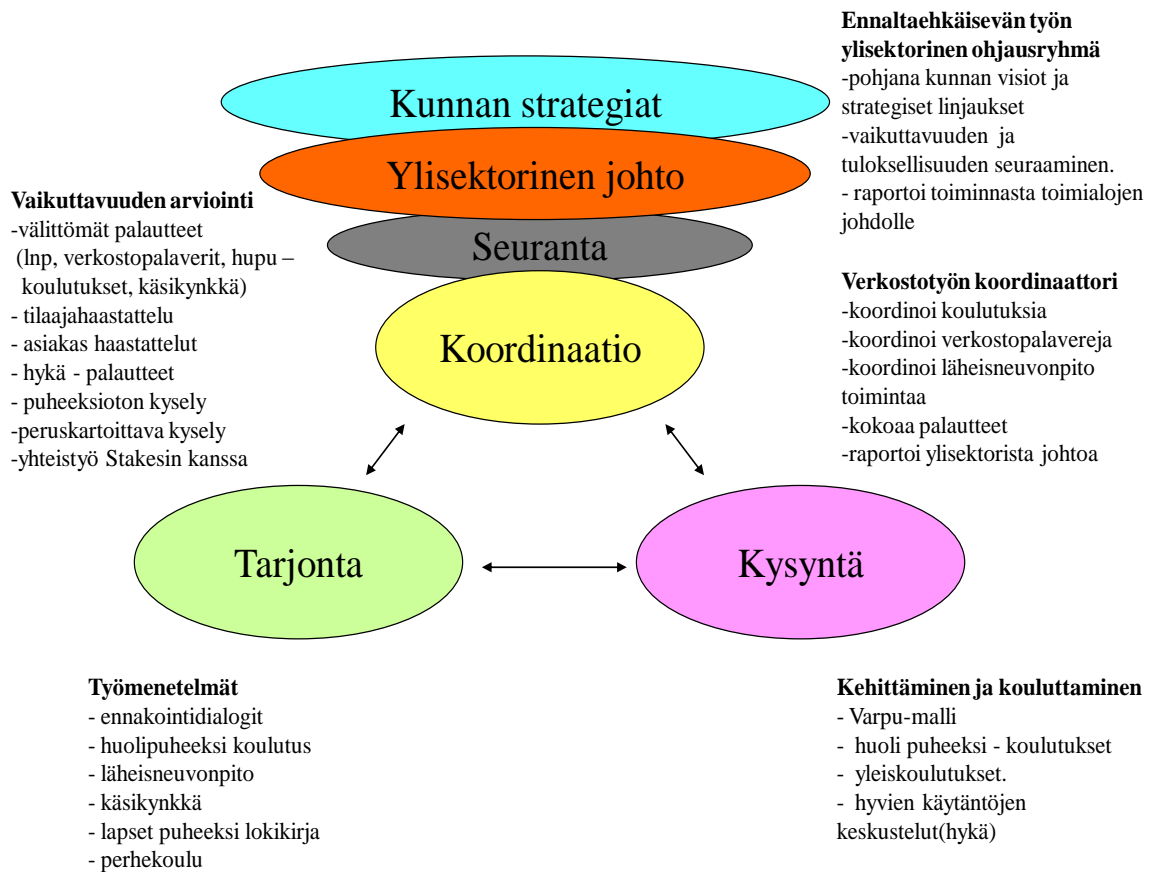
5.3.4 Läheisneuvonpito

Läheisneuvonpito on perheen läheisverkostolle suunnattu neuvonpito, jossa ystäville, sukulaisille, naapureille ym. tarjotaan mahdollisuus osallistua yhdessä asioiden käsitteilyyn, selvittelyyn, vastuunottamiseen ja päätöksentekoon. Tavoitteena on aktivoida perheen läheisverkosto, saada lisävoimavaroja ja tukea perheen arkeen. Läheisneuvonpito järjestetään yleensä sosiaalityöntekijän pyynnöstä. Läheisneuvonpidossa ulkopuolinen koollekutsuja kokoaa yhdessä perheen kanssa osallistujalistan ja huolehtii osallistujien kutsumisesta. Kokoontumisen alussa hän kertoo, miten tähän tilanteeseen on päädytty. Perhe ja läheiset jätetään keskenään keskustelemaan ja etsimään mahdollisia ratkaisuja. Sovitun ajan kuluttua viranomaiset palaavat kuuntelemaan läheisverkoston suunnitelmaa ja ottavat kantaa sen toteuttamismahdollisuuksiin. (Eriksson, Arnkil & Rautava 2006, 82.)

6 VARHAINEN AVOIN YHTEISTYÖ NURMIJÄRVELLÄ

Nurmijärven malli varhaisessa puuttumisessa, nykyisen varhaisen avoimen yhteistoiminnan kehittämisessä (VAY) sai alkunsa keväällä 2003 Nurmijärven lähtiessä mukaan varhaisen havaitsemisen ja puuttumisen (VARPU) projektiin. Terveys- ja sivistyspalveluiden kanssa poikkihallinnollisen projektin vetovastuu annettiin sosiaalipalvelualueelle. Projekti päättyi v. 2005, jonka jälkeen vuosina 2006–2007 projektin toisessa vaiheessa luotiin, kehitettiin, vakiinnutettiin ja juurrutettiin kunnan palvelujärjestelmään varhaisen puuttumisen työmenetelmiä ja koordinaattiorakenteita. Stakesin kanssa alkanut yhteistyö jatkui yhteistyösopimuksella Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa vuosina 2008–2009. Tavoitteena oli varhaisen puuttumisen toimintakäytäntöjen levittäminen ja vakiinnuttaminen Nurmijärvellä sekä toiminnan vaikuttavuuden arviointi ja seuranta. Erilaiset projektit ja osaprojektit ovat kuuluneet kunnan kärkihankkeisiin ja sitoviin tavoitteisiin sekä pohjautuneet kunnan visioihin ja strategiaan päämääriin (Laiho, 2008,3-14; Nurmijärvi 2008.)

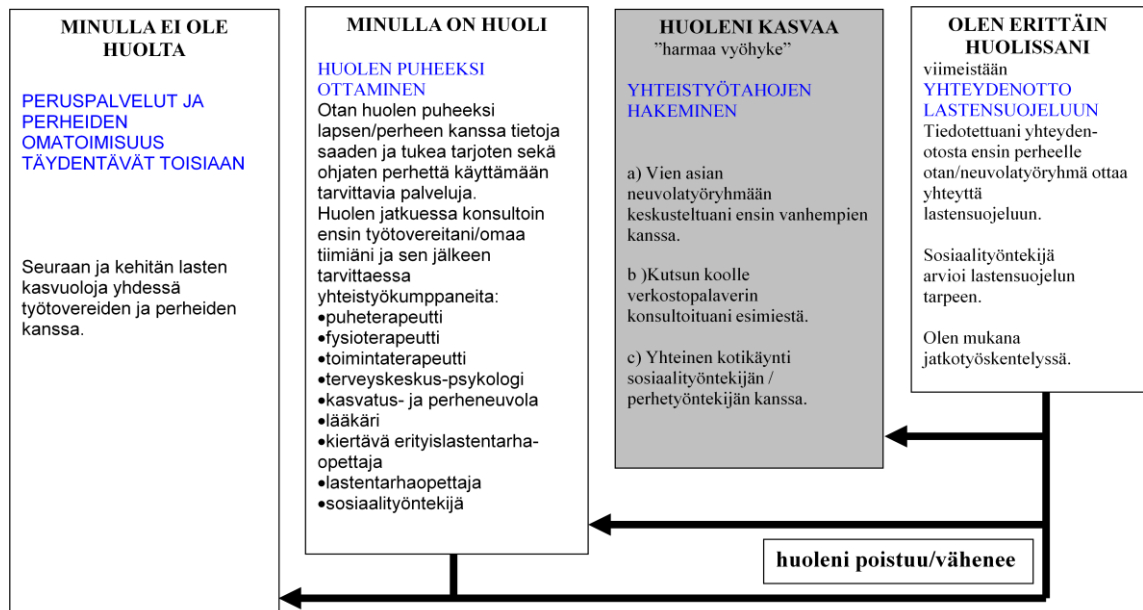
Varhaisessa avoimessa yhteistoiminnassa Nurmijärvellä on keskeinen rooli verkostotyön koordinaattorilla, joka vastaa hankkeiden etenemisestä ja toteutumisesta. Hän koordinoi ja huolehtii kouluttajien kanssa puheeksi ottamisen koulutuksien järjestämisestä. Verkostotyön koordinaattori vie eteenpäin varhaisen puuttumisen mallia eri tulosalueilla yhdessä ohjausryhmän kanssa. Nurmijärvellä vakituinen verkostotyön koordinaattori toimii perhe- ja sosiaalipalveluissa. Tarkoitus on, että uudet, hyväksi havaitut työmuodot jäävät pysyviksi. Varhaisen havaitsemisen ja puuttumisen toiminnalla halutaan kehittää palvelujärjestelmän kykyä vastata lasten, nuorten ja heidän perheidensä tuen tarpeeseen aiempaa varhaisemmassa vaiheessa, sekä tehostaa moniammattillista verkostoitunutta yhteistyötä. (Laiho 2008,12-14.)

KUVIO 1. Ennaltaehkäisevän työn/varhaisen puuttumisen toiminnan rakenne (Laiho 2008, 15.)

Varhaisen puuttumisen toimintamallin juurruttaminen aloitettiin varhaiskasvatuksen henkilöstöstä edeten neuvoloiden ja koulujen henkilöstöön. Yhtenäisen mallin tarkoituksena on selkeyttää ja jäsentää työntekijän omaa toimintaa tilanteissa, joissa hänen omat toimintamahdollisuutensa ovat vähentyneet tai eivät tuota toivottua tulosta. Malli antaa toimintamenetelmiä, jotka mahdollistavat työntekijän huolen vähenemisen ja luovat pohjan avoimelle dialogiselle yhteistyölle asiakkaiden ja viranomaisten kanssa. (Laiho 2008.)

Nurmijärvellä käytössä on neliportainen huolen vyöhykkeistön malli, jossa työntekijän kokema huoli on jaettu neljään osaan. Tilanteeseen 1) jossa huolta ei ole, 2) jossa työntekijän huoli on herännyt, 3) jossa hänen huolensa on kasvanut ja 4) jossa hän on erittäin huolestunut lapsesta, nuoresta tai hänen tilanteestaan. Työskentelyä selkeyttämään Nurmijärvellä on kehitetty omat mallit neuvolassa, päivähoitossa ja koulussa työskenteleville henkilöille. Näin on kyetty huomioimaan jo käytössä olevat hyvät käytännöt ja hyödyntämään niitä uusien toimintamahdollisuuksien rinnalla. (Nurmijärvi 2008, 5-9)

KUVIO 2. Varhainen puuttuminen Nurmijärven peruspalveluissa / Neuvolassa (Nurmi-järvi 2008,7). Varhainen puuttuminen Nurmijärven peruspalveluissa päivähoidossa ja varhainen puuttuminen Nurmijärven peruspalveluissa koulussa on esitetty liitteellä 5.

Dialogiset verkostopalaverit otettiin käyttöön Nurmijärvellä varhaisen puuttumisen hankkeessa 2003–2005. Ennakkodialogeja vetämään koulutettiin kunnan henkilökunnasta verkostokonsultteja. Verkostokonsultit vetävät asiakastilanteisiin suunnattujen palaverien lisäksi alue- ja teemanuovonpitoja ja suunnittelupalavereja. (Laiho 2008.)

Ennakkodialogisten verkostopalaverien, kuten läheisneuvonpidon ja tulevaisuuden muistelupalaverien tavoitteena on yhdistää voimavaroja ja ihmisiä. Yhdessä perheen, lähiverkoston ja työntekijöiden kanssa pyritään saamaan aikaiseksi lasta, nuorta ja/tai perhettä tukeva suunnitelma. (Laiho 2008.)

Alueneuvonpito järjestetään, kun halutaan selvittää, kuinka tietyn asuinalueen lapset voivat. Järjestetyissä neuvonpidoissa etsitään kehittämiskohteita. Teemanuovonpidoissa on tavoitteena tarkastella yhdessä muiden toimijoiden kanssa pulmallista tilannetta ja laatia yhdessä huolta vähentävä toimintasuunnitelma. Suunnittelupalavereja käytetään antamaan monipuolinen pohja toimialan tai yksikön strategia- ja toimintasuunnitelman luomiseksi. Alue/teemanuovonpidoista ja suunnittelupalavereista kerätään välitöntä asiakaspalautetta. (Laiho 2008.)

6.1 Perhetyö

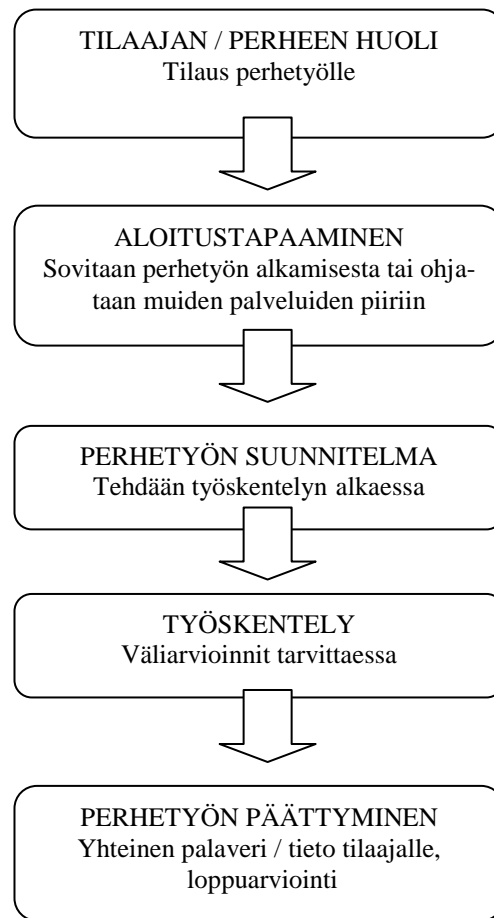
Nurmijärvellä perhetyö sisältää ennaltaehkäisevää ja lastensuojelun perhetyötä. Ennaltaehkäisevän perhetyön työskentely tapahtuu lastensuojelun perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun rajapinnoilla. Perhetyössä on 15+1 perhetyöntekijää, joista johtava perhetyöntekijä ei tee varsinaista asiakastyötä. Seitsemän perhetyöntekijää työskentelee lastensuojelun perheiden parissa ja loput kahdeksan tekevät ennaltaehkäisevää perhetyötä. Työnjako ei ole tarkkaan rajattu ja tehtävät ennaltaehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön välillä voivat vaihdella tilausten painopisteen muuttuessa. Tästä johtuen on tärkeää, että työntekijöillä on riittävästi koulutusta ja kokemusta kohdata erilaisia asiakasperheitä.

Perhetyössä työskennellään aina koko perheen kanssa ja usein työskentely on moniammatillista yhteistyötä neuvolan, varhaiskasvatuksen, koulun, nuorisotoimen, seurakunnan, lastensuojelun, nuorisopsykiatrisenpoliklinikan tai muun yhteistyötahon kanssa. Moniammatillista yhteistyötä tehdään aina perheen suostumuksella. Asiakasperheiden kanssa työskentely tapahtuu perheen kotona, perhetyössä, perhetyön tilaajan luona tai muissa sovituisissa tapaamispaikoissa. Tapaamisissa korostuvat vuorovaikutuksellisuus ja dialogisuus. Perhetyö tukee vanhempien kasvatusvastuuta sekä vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta. Perhetyö ohjaa perheitä olemassa olevien palveluiden pariin ja tukee heitä omatoimisuuteen sekä auttaa löytämään tukea omista läheisverkostoista. Perhetyö auttaa kriisitilanteissa perheitä selviämään arjesta ja perhetyö järjestää erilaista vertaisryhmätoimintaa tukemaan perheiden omatoimisuutta. Perhetyössä näkökulma on aina lapsessa eikä työskentelyyn sovelleta valmiita tavoitteita, vaan tavoitteet laaditaan aina perhekohtaisesti tarpeen ja tilanteen mukaan. Työskentely- ja työmenetelmät valitaan saman periaatteen mukaisesti. (Sosiaali- ja terveyslautakunta 2009; Aaltonen & Kosonen 2009; Nurmijärven perhetyö i.a; Perhetyö 2010.)

Perhetyö järjestää omissa tiloissaan vertaisryhmätoimintaa. Ompulinnassa kokoontui vuonna 2009 Ennaltaehkäisevä Verttiryhmä, Vanhemman Neuvo -vertaistukiryhmä, äiti-lapsiryhmä ja tyttöryhmä. Kaikki vertaisryhmätoiminnon ryhmät olivat suljettuja ryhmiä ja niihin tultiin perhetyön perheistä tai yhteistyötahojen kautta. (Vertti vertaisryhmä i.a. Vertaisryhmätoiminnot perhetyössä i.a.)

Lastensuojelun perhetyö on tavoitteiden mukaista työskentelyä, jossa tuetaan perhettä omatoimisuuteen ja selviytymään jo olemassa olevien palvelujen avulla. Lastensuojelun perhetyössä pyritään ennaltaehkäisemään vakavampien ongelmien syntymistä ja korjaamaan jo olemassa olevia. Työskentely on dialogista ja tavoitteet laaditaan perheen tilanteen mukaan. Lastensuojelun perhetyössä työskentely on intensiivisempää ja pitkäkestoisempaa kuin ennaltaehkäisevässä perhetyössä ja tapaamisia voi olla useita kertoja viikossa. Lastensuojelun perhetyön tilaa aina sosiaalityöntekijä. Lastensuojelun perhetyöntekijät huolehtivat jälkihuolto nuorten ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Sosiaalityöntekijä tekee jälkihuoltosuunnitelman ja ohjaa nuoren perhetyöhön, jos nuoren tuen tarve on intensiivisempää kuin, mitä sosiaalityöntekijä ja erityissosiaaliohjaaja pystyvät tarjoamaan. Nuoren yksilöllisestä jälkihuoltosuunnitelmasta näkyy henkilökohtaisen tarpeen mukainen tavoite ja tarkoitus. Tältä pohjalta luodaan yhdessä nuoren kanssa toimintasuunnitelma, jota tarkistetaan säännöllisesti toiminnan edetessä. Perhetyö antaa nuorelle psykososiaalista tukea, henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa arjen asioiden hoitamisessa sekä ohjaa tarvittavien palvelujen pariin. Perhetyö tukee ja ohjaa asunnon hankinnassa, opintoihin, työharjoitteluun ja työhön hakeutumisessa. Nuoren kanssa tehtävä työ ohjaa ja vahvistaa nuoren omatoimisuutta. (Sosiaali- ja terveyslautakunta. 2009; Nurmijärven perhetyö i.a; Perhetyö 2010; Jälkihuolto nuoret i.a.).

Ennaltaehkäisevässä perhetyössä pyritään auttamaan perhettä kasvatusvastuussa varhaisessa vaiheessa silloin, kun kohdatut huolet ovat vielä pieniä. Ennaltaehkäisevä perhetyö on tavoitteellista, avointa ja voimavarakeskeistä. Tavoitteena on tukea lasten/nuorten ja vanhempien vuorovaikutusta sekä lisätä perheiden omatoimisuutta. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät työntekijät työskentelevät nuorisoperhetyössä, varhaiskasvatuksen perhetyössä ja varhaisen auttamisen parissa ottaen vastaan neuvolasta tulleita tilauksia, tehden kriisiauttamista ja antaen arjen tukea perheille. Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkuuden voi aloittaa perhe itse, perheen läheiset tai viranomainen. Aloite tapaamiseen voidaan tehdä puhelimella, sähköpostilla tai kirjallisesti. Ennaltaehkäisevä perhetyö antaa myös lyhyttä tilapäistä neuvontaa ja konsultaatiota 1–3 kertaa. Tilanteesta riippuen voidaan perheille antaa myös puhelin- tai sähköpostineuvontaa. Ennaltaehkäisevä perhetyö kykenee reagoimaan nopeasti muuttuviin tilanteisiin. (Aaltonen & Kosonen 2009; Sosiaali- ja terveyslautakunta 2009; Ennaltaehkäisevän perhetyön suunnitteluprosessi i.a.)

KUVIO 3. Ennaltaehkäisevän perhetyön työskentelyprosessi

6.1.1 Ennaltaehkäisevä perhetyö varhaiskasvatuksessa ja neuvolassa

Varhaiskasvatuksen ja neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö on matalan kynnyksen yhteistyötä ja palvelua lapsiperheille. Se on helposti lähestyttävää ja tavoitteellista toimintaa, jossa käytetään työvälineinä esim. keskusteluja, toiminnallisia menetelmiä, vertaisryhmiä, leirejä ja yhteistyötapaamisia. Se tukee perhettä vanhemmuudessa, kasvatusvastuussa ja arjen hallintaan liittyvissä asioissa. Perhetyö käynnistyy yhteydenoton jälkeen aloituspalaverissa, jossa arvioidaan perhetyön tarve. Perhetyön alkaessa tehdään yhdessä perheen kanssa työskentelysuunnitelma, johon kirjataan huoli ja työskentelyn tavoite. Perhetyö alkaa ja perhettä tavataan eri kokoonpanoissa. Työskentelyn aikana tarkastellaan tarvittaessa suunnitelman toteutumista. Työskentely perheen kanssa on lyhytkestoista ja tapaamisia on harvaksen. Aloituspalaverissa on myös mahdollista

todeta, että perhetyö ei ala, ja tarvittaessa perhe ohjataan muiden palveluiden pariin. Perhetyöntekijöillä on mahdollisuus konsultaatioon. Työskentely perustuu vapaaehtoisuuteen ja perhe voi halutessaan päättää asiakkuuden. Perhetyön päättyessä pidetään lopetuspalaveri ja tehdään ilmoitus työskentelyn lopetuksesta työn tilaajalle. (Aaltonen & Kosonen 2009; Sosiaali- ja terveystieteiden lautakunta 2009; Perhetyö i.a; Ennaltaehkäisevän perhetyön työskentelyprosessi i.a.)

6.1.2 Ennaltaehkäisevä nuorisoperhetyö

Ennaltaehkäisevän nuorisoperhetyön kohderyhmänä ovat 13–17-vuotiaat nurmijärveläisnuoret ja heidän perheensä. Nuorisoperhetyö auttaa nuorta ja perhettä ymmärtämään ja käsittelemään nuoruusiän aiheuttamia haasteita. Nuorisoperhetyö toimii samoilla periaatteilla, kuin varhaiskasvatuksen ja neuvolan perhetyö. Tämän lisäksi nuorisoperhetyöstä voidaan kirjoittaa myös lähete nuorisopoliklinikalle. Nuorisoperhetyö pyrkii vastaamaan nopeasti yhteydenottoihin. Usein muutama tapaaminen ja huolesta puhuminen riittää perheelle. Tapaamisia voi olla perheen kanssa kuukaudenkin välein ja väliaikoina perheet voivat tehdä annettuja kotitehtäviä. (Aaltonen & Kososen 2009; Perhetyö 2010.)

6.2 Perhetyön kustannukset

Perhetyön kustannuksia Nurmijärvellä selvitin opintoihin liittyvässä Työ, työyhteisöt ja johtaminen -jakson hankeharjoittelussa. Hankeharjoittelun tein Sosiaalitaidon ohjauksessa yhteistyössä Nurmijärven kunnan perhetyön kanssa. ”Perhetyön kustannukset Nurmijärvi 2009” hankeharjoitteluraporttia varten keräsin monipuolisesti aineistoa, jota hyödynsin opinnäytetyön prosessissa. Kustannuslaskentaa varten asiakasaineistosta lasinkin ennaltaehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön tapaamiset perhekohtaisesti. Saatua tietoa verrattiin perhetyön tilastoihin. Perhetyön käynnin hintaa laskettaessa päätettiin rajata ulkopuolelle koulutuksiin ja ryhmiin käytetty aika, joka pystyttiin eriyttämään toiminnasta. Perhetyössä vuonna 2009 oli poikkeuksellisen runsaasti hankkeisiin liittyviä koulutuksia. Erilaista vertaisryhmätoimintaa haluttiin myös nostaa tällä ratkaisulla esille. Tässä linjauksessa on osaltaan mallinnettu Turusen lastensuojelun intensiiviperhetyön raportin linjauksia. Raportissa Turunen on rajannut huomioimiensa kustannusten

ulkopuolelle kehittämistyön ja Kaste-ohjelman rakenteen vaatimat resurssit, jotka olivat n. 20 % intensiivimenetelmän kokonaiskustannuksista. (Raportti Hyvinkään intensiivimenetelmän (NOSTE) kustannusten ja vaikutusten välisestä suhteesta.)

Nurmijärvellä vuonna 2009 perhetyön todelliset kustannukset jäivät talousarviosuunnitelmaa pienemmäksi. Kustannuslaskennassa ei huomioitu Nurmijärven kunnan sosiaalipalveluiden hallinnon kustannuksia eikä muita vyörytyksiä. Ennaltaehkäisevässä nuorisoperhetyössä oli 26 perhettä. Asiakkuuden pituus vaihteli huomattavasti ja pisimmillään se oli vuonna 2009 kaksitoista kuukautta (12 kk/3 tapaamista kk). Perheen laskennalliset kokonaiskustannukset nousivat 10 000 euroon. Asiakassuhde, jossa oli eniten tapaamisia kuukaudessa, kesti kaksi kuukautta (2 kk/11 tapaamista kk). Perheen laskennalliset kokonaiskustannukset olivat 8 000 euroa. Nuorisoperhetyön asiakkaista 78 % tapasi nuorisoperhetyöntekijöitä 1–4 kertaa kuukaudessa. Viisi perhettä (22 %) kävi tapaamisissa 5–11 kertaan kuukaudessa.

Neuvolan ennaltaehkäisevässä perhetyössä vuonna 2009 oli 30 perhettä. Asiakkuuden pituus vaihteli huomattavasti ja pisimmillään se oli kaksitoista kuukautta (12 kk/0,5 tapaamista kk). Perheen laskennalliset kokonaiskustannukset olivat 675 euroa. Asiakassuhde, jossa oli eniten tapaamisia kuukaudessa, kesti yhden kuukauden (1 kk/8 tapaamista kk). Perheen laskennalliset kokonaiskustannukset olivat 1 900 euroa. Neuvolan perhetyö asiakkaista 74 % tapasi ennaltaehkäisevän neuvola perhetyöntekijän 1–4 kertaan kuukaudessa. Kahdeksaa perhettä (26 %) tavattiin 5–8 kertaan kuukaudessa.

Varhaiskasvatuksen perhetyössä oli 17 perhettä. Asiakkuuden pituudet vaihtelivat ja pisimmillään ne olivat yhdeksän kuukautta (9 kk/2 tapaamista kk). Perheen laskennalliset kokonaiskustannukset 3 600 euroa. Asiakassuhde, jossa oli eniten tapaamisia kuukaudessa, kesti yhden kuukauden (1 kk /8 tapaamista kk). Perheen laskennalliset kokonaiskustannukset olivat 1 700 euroa. Varhaiskasvatuksen perhetyön asiakkaista 94 % tapasi varhaiskasvatuksen perhetyöntekijöitä 1–4 kertaa kuukaudessa. Yksi perhe (6 %) kävi tapaamisissa 8 kertaa kuukaudessa.

Perhetyön käyntihintaa laskiessa vähennettiin vuoden 2009 talousarvion toteutumasta ensin ryhmiin ja koulutuksiin käytetyt tunnit. Laskennassa ei huomioitu Nurmijärven kunnan sosiaalipalveluiden hallinnon kustannuksia eikä muita vyörytyksiä. Perhetyön

käynnin hinnaksi laskettiin Effica kirjausten pohjalta 209,23 e/käynti/yksi työntekijä 1–4 h. Koska Effica kirjaukset ja perhetyön seurannan tilastot poikkeavat niin paljon toisistaan, oli käynnille laskettava verrannollinen hinta tilastokirjausten pohjalta. Tilastokirjausten pohjalta lasketun käynnin hinnaksi saatiin 152,78 €/käynti/yksi työntekijä 2 tuntia.

6.2.1 Perhetyön tilastointi

Perhetyössä työntekijän käynnit kirjataan kahden tunnin käytännön mukaan tilastoihin. Tilastokirjaus tehdään manuaalisesti. Jokainen työntekijä tekee omat kirjaukset riippumatta siitä onko asiakastapaamisessa oltu yksin tai kaksin. Yksi asiakastapaaminen jaetaan kirjatessa tarvittaessa useampaan osaan. Yksi käynti tilastoissa on korkeintaan 2 h/työntekijä. Viiden tunnin käynnistä tulee tilastoihin kolme käyntiä. Ryhmäkerrat kirjataan tilastoihin asiakaskäynteinä, yksi ryhmätapaaminen tilastoidaan kahtena käyntinä/työntekijä. Tilastoihin kirjatut asiakaskäynnit eivät vastaa käytössä olevan Effica -asiakastietojärjestelmän kirjauksista laskettuja asiakaskäyntejä. Efficaan kirjatut käynnit ovat kestoltaan 1–4 tuntia ja sisältävät 1–2 työntekijää. Erot tilastoihin kirjattujen käyntien ja Efficaan kirjattujen käyntien välillä vuonna 2009 oli 2047 käyntiä. On myös mahdollista, että kaikkia tapaamisia ei ole kirjattu Efficaan. Efficaan kirjatut käynnit muutettiin vastaamaan yhden työntekijän tekemiä käyntejä, kertomalla kaksin tehdyt asiakaskäynnit kahdella. Tämän jälkeen tilastoihin ja Efficaan -kirjattujen käyntien erotus oli ennaltaehkäisevässä perhetyössä 840 ja lastensuojelun perhetyössä 409 käyntiä. Yhteensä tilastoihin oli kirjattu 1 249 käyntiä enemmän kuin Efficaan tehdyissä asiakaskirjauksissa.

Perhetyön käyttämästä ohjelmasta ei saada ajettua ulos tilastomateriaalia, vaan kaikki tilastointi ja seuranta tehdään perhetyössä manuaalisesti. Myöskään käyntiajankohtaa ei ole mahdollista kirjata muualle kuin tekstikenttään (Kurkela 2010.). Tilastoihin oli kirjattu 214 perhetyön perhettä, joista ennaltaehkäisevän perhetyön perheitä oli 138 ja lastensuojelun perhetyön perheitä 76. Perhetyössä löytyi Effica kirjauksia 141 perheestä, joista 73 oli ennaltaehkäisevän perhetyön ja 68 lastensuojelun perhetyön asiakasperheitä. Tilastojen ja kirjausten välinen erotus oli 73 perhettä. Näistä 8 perhettä (11 %) oli lastensuojelun perhetyöstä ja 65 (47 %) perhettä ennaltaehkäisevästä perhetyöstä.

Tarkastuksessa saatiin selvyys kaikkiin 73 asiakkuuteen, jotka olivat ilman Effica kirjauksia. Perhetyössä kirjauskäytäntönä on ollut, että perhe kirjataan molempien vanhempien mukaan vanhempien asuessa eri osoitteessa. Perhetyössä tapahtuneessa laskennassa huomioitiin yhtenä perheenä myös perheet, joissa vanhemmat asuivat eri osoitteissa. Ryhmiin osallistumisia ei kirjata Efficaan, vaikka perhe olisi perhetyön asiakas. Ryhmiin osallistujat kirjataan perhetyön tilastoihin perheinä (Vertti, Laku, Neuvo, Äitilapsi, Isä-poika ja Tyttöryhmä). Osa perheistä on kirjattuna kahteen kertaan esim. Isä-poika ryhmän isät on kirjattu tilastoissa uudelleen perheiksi. Efficaan ei tehdä kirjauksia perheistä, jotka ovat saaneet tilapäistä ohjausta ja konsultaatiota perhetyöstä 1-3 kertaa. Nämä perheet näkyvät kuitenkin tilastoissa. Tilastoissa näkyy myös johtavan perhetyöntekijän tekemät kartoituskäynnit ja lastensuojelutarpeen kartoitusperheet, joissa johtava perhetyöntekijä tai perhetyöntekijä on ollut sosiaalityöntekijän työparina ja joista sosiaalityöntekijä on tehnyt kirjaukset. Läheisneuvonpidoissa olleet perheet kirjataan myös tilastoihin perheinä. Jälkihuoltonuorten asiakkuuksia oli jäänyt kirjaamatta Efficaan. Lisäksi ilmeni perheitä, joilla oli kaksiosainen sukunimi. Näissä kirjaus oli tapahtunut tilastoihin tuplana, esim. Mäntynen-Kokkola oli kirjatuttu myös Kokkola-Mäntysenä

7 AINEISTON ANALYYSI

7.1 Tutkimusaineiston kerääminen

Tutkimuksen pääaineisto on kerätty Nurmijärven kunnan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakaskirjauksista vuodelta 2009. Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaita oli kirjausten mukaan 73 perhettä. Asiakkuuden kestot vaihtelivat suuresti ja osa asiakkuuksista alkoi vuoden 2008 puolella ja osa jatkui vuodelle 2010. Asiakaskyselyjä vuoden 2009 asiakasperheille (liite 1) lähetettiin 69 perheeseen yhteensä 91 kpl: ennaltaehkäisevän neuvolaperhetyön perheisiin 30, varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevän perhetyön perheisiin 17, ennaltaehkäisevän nuorisoperhetyön perheisiin 22 ja lisäksi kysely lähetettiin nuorisoperhetyön nuorille (22). Kyselykaavakkeita palautui 10 kappaletta; ennaltaehkäisevän neuvolaperhetyön asiakkailta kuusi, varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkailta kolme ja ennaltaehkäisevän nuorisoperhetyön perheiltä yksi. Vastausprosentti oli 14,5.

Perhetyön henkilöstölle lähetettiin lomakehaastattelukaavake (liite 2) sähköisesti johtavan perhetyöntekijän välityksellä. Ennaltaehkäisevässä perhetyössä on kahdeksan työntekijää, heistä kuusi vastasi lomakehaastatteluun. Ennaltaehkäisevän perhetyön vastausprosentiksi saatiin 75. Aineiston vertailussa on käytetty apuna Virpi Rädyn (2011) erityispedagogiikan pro seminaari työssä kerättyä aineistoa (viittaus kappale 3). Henkilöstökyselyn asteikkokysymyksistä on tehty yhteenveto, jossa on yhdistetty ennaltaehkäisevän perhetyön henkilöstön vastaukset ja Rädyn aineisto päiväkodin ja koulun henkilöstölle tehdystä varhaisen puuttumisen kyselystä (liite 6). Yhteenvedossa ennaltaehkäisevän perhetyön vastaukset on muutettu Rädyn (2011) tutkimuksen mukaisesti asteikolle 1-5 (1=eri mieltä, 5=samaa mieltä).

7.2 Asiakaskirjaukset

Aineistoon on kirjattu 68 %:lle asiakkaista perhetyön alussa tehtävä tilaajan ja asiakkaan huolten kartoitus. Huolten kartoitus löytyi aineistosta 74 %:lta ennaltaehkäisevän nuorisoperhetyön asiakkaista, 61 %:lta varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaista ja 65 %:lta ennaltaehkäisevän neuvolaperhetyön asiakkaista.

Aineistosta löytyi vuoden 2009 aikana huolten vyöhykkeiden kirjaamisessa kahta asteikkoa. Käytetyt asteikot olivat 1–7 ja 1–4. Tutkimuksen yhteydessä asteikot muutettiin asteikolle 1–4, vastaamaan uutta huolen vyöhykkeiden kirjaamiskäytäntöä. Taulukossa 6 on yhteenlaskettuna huolten keskiarvo ja keskiarvon vaihteluväli, joka kuvaa huolen keskihajontaa keskiarvon molemmin puolin perhetyön alkaessa.

TAULUKKO 4. Koettu huoli ennaltaehkäisevän perhetyön alkaessa

ENNALTAEHKÄISEVÄ NUORISOPERHETYÖ		
Huoli asiakkuuden alkaessa	keskiarvo	keskihajonta
Tilaaja	2,889	0,47
lapsi/nuori	2,25	0,58
äiti	3	0,3
isä	2,5	0,85
VARHAISKASVATUKSEN ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ		
Huoli asiakkuuden alkaessa	keskiarvo	keskihajonta
Tilaaja	2,35	0,35
lapsi/nuori		
äiti	3,28	0,71
isä	3	
ENNALTAEHKÄISEVÄ NEUVOLA PERHETYÖ		
Huoli asiakkuuden alkaessa	keskiarvo	keskihajonta
Tilaaja	2,895	0,714
lapsi/nuori		
äiti	3	
isä	3,08	1,14

Kaikista ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaista 37 %:lle oli kirjattu työskentelyn tavoitteet. Työskentelysuunnitelma oli kirjattu 66 %:lle perheistä. Ennaltaehkäisevän nuorisoperhetyön asiakkaista 58 % oli ilman työskentelysuunnitelmaa ja 73 % ilman työskentelyn tavoitteita. Varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaista 59 % ja ennaltaehkäisevän neuvolaperhetyön asiakkaista 57 % oli ilman työskentelyn tavoitteita. Työskentelysuunnitelma puuttui varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkailta 12 %:lta ja 23 %:lta ennaltaehkäisevän neuvolaperhetyön asiakkaista. Väliarviointi oli tehty 11 %:lle ja loppuarviointi 32 %:lle asiakkaista.

Aineistoon oli kirjattu ennaltaehkäisevän nuorisoperhetyön tilaaja 91 %:ssa asiakkuuksista. Varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevässä perhetyössä ja ennaltaehkäisevässä neuvolaperhetyössä tilaaja oli merkitty kaikissa asiakkuuksissa.

TAULUKKO 5. Ennaltaehkäisevän perhetyön tilaaja

ENNALTAEHKÄISEVÄ NUORISOPERHETYÖ	
kuraattori	8
äiti	9
kouluterveydenhoitaja	1
kouluterveydenhoitaja ja psykologi	1
sosiaalityöntekijä	2
VARHAISKASVATUKSEN ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ	
päiväkoti	9
äiti	6
isä	1
vanhemmat yhdessä	1
seurakunta	1
NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ	
neuvola	17
perheneuvola	1
äiti	3
isä	1
sosiaalityöntekijä	5
sosiaaliohjaaja	1
kriisityö	1
seurakunta	2

Aineistosta löydettiin merkintöjä moniammatillisesta yhteistyöstä eri toimijoiden kesken. Toimijat vaihtelevat riippuen siitä, missä ennaltaehkäisevän perhetyön kentällä toimitaan. Ennaltaehkäisevässä nuorisoperhetyössä 52 % asiakkuuksista oli moniammatillisen työn kohteena. Moniammatillisina toimijoina olivat kuraattori, opettaja, kouluterveydenhoitaja, sosiaalityöntekijä, nuorisopsykiatrian poliklinikka, psykologi, lääkäri ja sairaanhoitaja. Varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevässä perhetyössä 78 % perheistä oli moniammatillisen työn piirissä. Yhteistyötä tehtiin neuvolan, päiväkodin, esiopetuksen ja seurakunnan kanssa. Ennaltaehkäisevässä neuvolaperhetyössä moniammatillista yhteistyötä tehtiin 61 %:n kanssa. Yhteistyökumppaneina oli sosiaalityöntekijä, perheneuvola, neuvola ja varhaiskasvatus.

Tutkimusaineistosta löytyi ennaltaehkäisevässä nuorisoperhetyössä yhden asiakasperheen kanssa sovittu seuranta perhetyöhön ja yhden nuoren kanssa kouluun. Kolmelle nuorelle oli kirjoitettu jatkohoitolähete nuorisopsykiatrian poliklinikalle ja yhdestä oli tehty lastensuojeluilmoitus työskentelyn päätyttyä. Aineistoon ei ollut kirjattu varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevässä perhetyössä yhtään jatkohoito- tai seurantatoimenpideä, mutta ennaltaehkäisevässä neuvolaperhetyössä yksi perhe sai tukiperheen ja yksi jäi päiväkodin ja yksi avoimen päiväkodin seurantaan.

TAULUKKO 6. Moniammatillinen yhteistyö ennaltaehkäisevässä perhetyössä

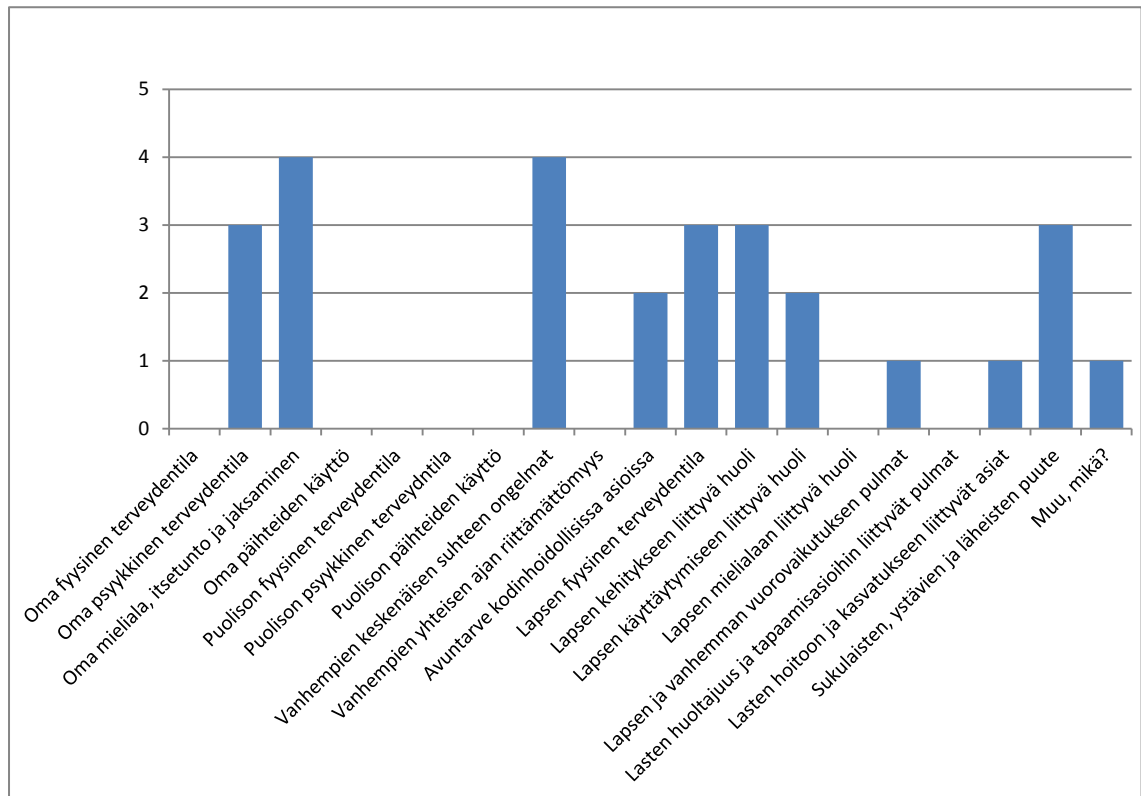
ENNALTAEHKÄISEVÄ NUORISOPERHETYÖ	
kuraattori	5
opettaja	2
kouluterveydenhoitaja	2
sosiaalityöntekijä	6
nuorisopsykiatrian poliklinikka	6
psykologi	1
lääkäri	1
sairaanhoitaja	1
VARHAIKASVATUKSEN ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ	
neuvola	3
päiväkoti	13
esiopetus	1
seurakunta	1
NEUVOLAN ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ	
sosiaalityöntekijä	7
perheneuvola	5
neuvola	14
päiväkoti	2

7.3 Asiakaskysely

Asiakkuuden alkamiseen vaikuttaneista syistä asiakkaita pyydettiin valitsemaan asetuista väittämistä (liite 1) 1–3 asiaa, jotka eniten vaikuttivat perheessä ennaltaehkäisevän perhetyön alkamiseen. Vastanneista yli puolet koki, että oma mieliala, itsetunto ja jaksaminen sekä vanhempien keskinäisen suhteen ongelmat olivat vaikuttavin syy en-

naltaehkäisevän perhetyöhön alkamisessa. Seuraavaksi eniten tarvittiin apua kodinhoitoon ja lapsen liittyvässä huolesta (taulukko 10).

TAULUKKO 7. Nurmijärvellä ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkuuden alkamiseen vaikuttaneet syyt

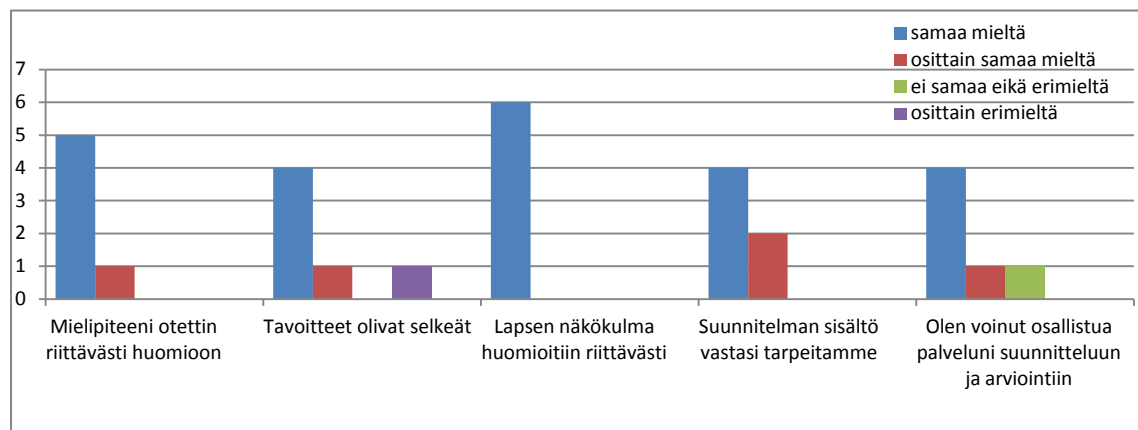

Helsingin kaupungin Lapsiperheiden kotipalvelun asiakaskyselyn mukaan suurin syy lapsiperheiden kotipalvelun asiakkuuteen oli Helsingissä oma väsyminen (72 %). Tutkimuksen mukaan Helsingissä läheisverkostot puuttuivat jopa 41 %:lta asiakkaista. Masennus (26 %) ja muut ongelmat (21 %, terveysongelmat, uusi vauva, tilapäinen lastenhoitoapu lääkäriäkäynnin ajaksi) olivat seuraavaksi suurimpia syitä. (Junttila 2009 a.)

Nurmijärvellä asiakaskyselyyn vastanneista (viittaus kappale 7.1) 40 % oli osallistunut palvelusuunnitelman tekoon yhdessä perhetyöntekijän kanssa. Saman verran vastanneista ilmoitti, ettei heille ole tehty perhetyön palvelusuunnitelmaa. Osa vastanneista ei tiennyt, oliko heille tehty perhetyön palvelusuunnitelmaa. Palvelusuunnitelman laadintaa koskevia väitteitä arvioi 60 % vastanneista. Palvelusuunnitelman toteutumista oli arvioitu perhetyön päätyttyä tai sen aikana vastanneista 50 %:n kanssa. Asiakasaineis-

tosta kerätyn tiedon mukaan palvelu / työskentelysuunnitelma oli tehty 69 %:lle perheitä ja työskentelyä oli arvioitu työskentelyn aikana 11,1 %:n kanssa. Työskentelyn päätyttyä loppuarviointi oli tehty 69 %:n kanssa. Kerätty tieto poikkeaa kyselyyn vastaavien kokemuksista, mutta on vastaavasti linjassa Helsingissä asetettujen tavoitteiden mukaan, jossa tavoitteena on laatia 70 %:lle kotipalvelun asiakkaista palvelusuunnitelma (Junttila 2009 a). Lapsiperheiden kotipalvelun asiakaskyselyn (Junttila 2009 a) mukaan akuuttien ongelmien keskellä lyhyissä asiakkuuksissa asiakkaan on usein vaikea hahmottaa kotipalvelun työmenetelmiä. Nurmijärvellä tarkasteluajanjaksona ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkuuksista 57 % on ollut kestoltaan 0,5-3 kuukautta.

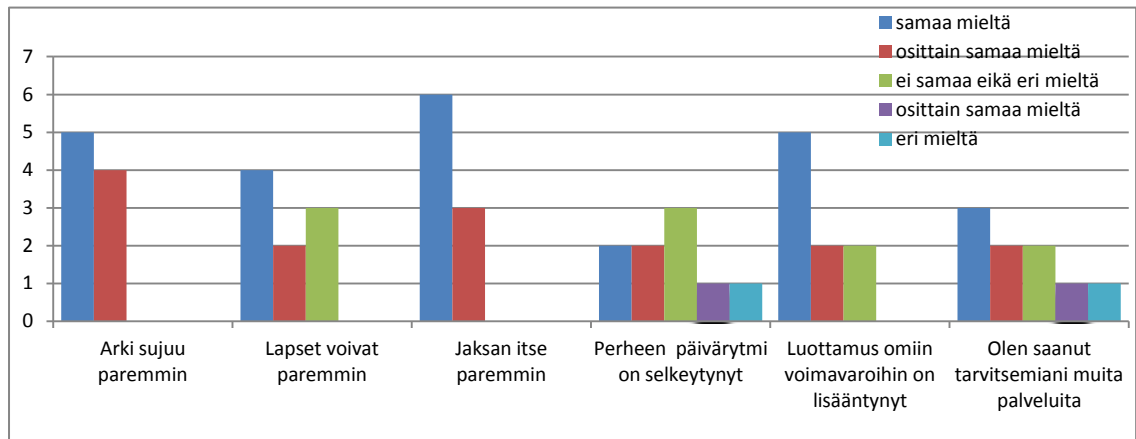
TAULUKKO 8. Palvelusuunnitelman laatiminen ennaltaehkäisevässä perhetyössä

Kerätty aineisto muutettiin asteikolle 1–5 (1= eri mieltä, 5= samaa mieltä). Kyselyn mukaan Nurmijärvellä onnistuttiin huomioimaan lapsen näkökulma palvelusuunnitelman laadinnassa arvolla 5 (Helsingissä 4,5). Palvelusuunnitelman muiden väitteiden välillä erot olivat pienempiä. Mielipiteen huomioonottaminen arvolla 4,8 (Helsinki 4,5), tavoitteiden selkeys arvolla 4,3 (Helsinki 4,4) ja suunnitelman vastaavuus asiakkaan tarpeisiin arvolla 4,5 (Helsinki 4,3). (Junttila 2009 a.)

Arvioitaessa perhetyön merkitystä asiakkaan arkeen Nurmijärvellä vastanneista 60 % koki perhetyön lisänneen omaa jaksamista (taulukko 12). Perhetyö oli lisännyt perheiden luottamusta omiin voimavaroihin ja antanut arkeen sujuvuutta. Tutkimuksen mukaan perhetyöllä oli vähiten merkitystä perheiden päivärytmin selkeyttämiseen. Perheitä enemmistö sai tarvitsemiaan muita palveluja.

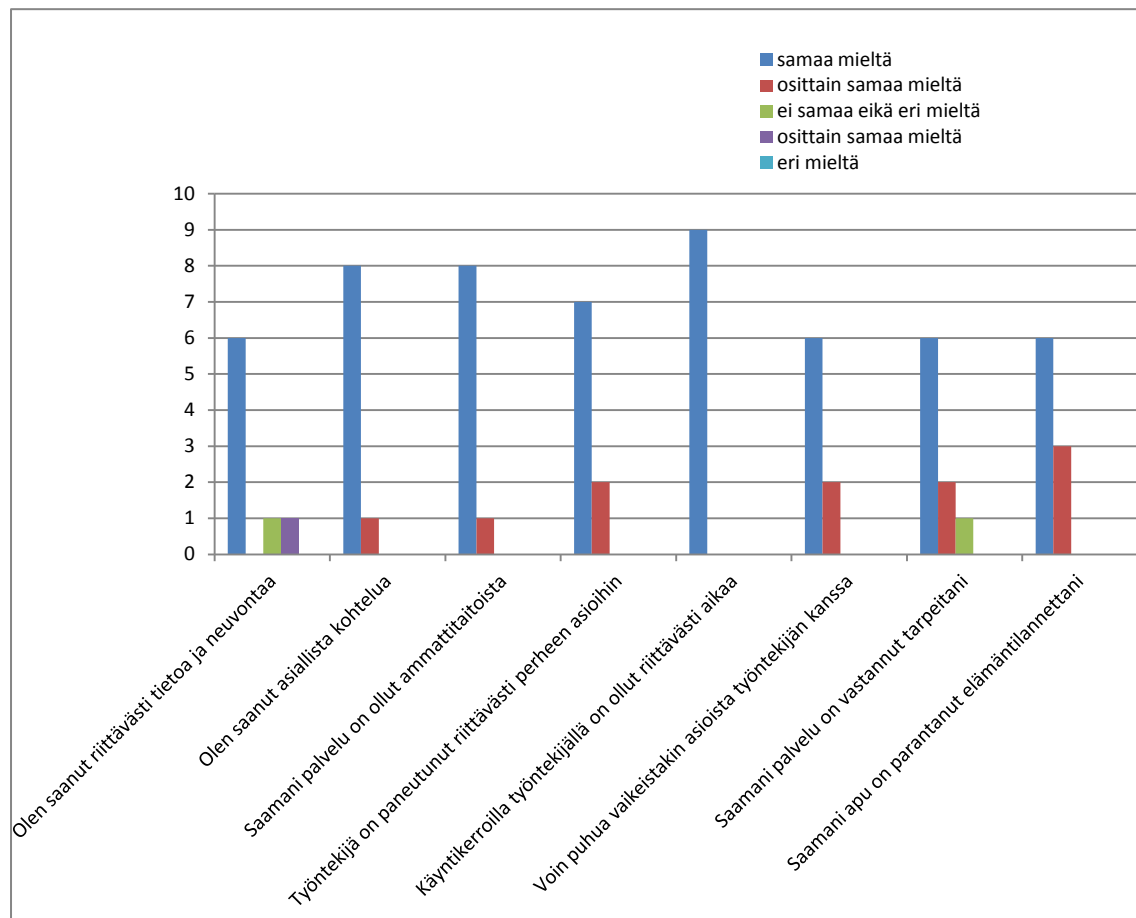
TAULUKKO 9. Perhetyön merkitys asiakkaan arkeen.

Kerätty aineisto muutettiin asteikolle 1–5 (1= eri mieltä, 5= samaa mieltä). Perhetyön merkityksellä asiakkaan arkeen ei ollut merkittäviä kuntakohtaisia eroja Nurmijärven ja Helsingin välillä. Nurmijärvellä perheen päivärytmi koettiin olevan hieman selkeytyneempi arvolla 3,8 (Helsinki 3,2) ja luottamus omaan voimavaraan oli hieman lisääntynyt arvolla 4,3 (Helsinki 4). (Junttila 2009 a.)

Arvioitaessa perhetyötä kokonaisuutena oli tutkimuksen mukaan 40 % vastaajista täysin samaa mieltä väittämien kanssa (taulukko 13). Perhetyön arvioinnissa ei ollut asiakkaiden kokemana toiminta-alueellisia eroja ennaltaehkäisevän nuorisoperhetyön, varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevän perhetyön ja ennaltaehkäisevän neuvolaperhetyön välillä. Täysin samaa mieltä olleista kaksi oli ennaltaehkäisevän neuvolaperhetyön, yksi ennaltaehkäisevän nuorisoperhetyön ja yksi varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaita.

TAULUKKO 10. Perhetyön arviointi kokonaisuutena

Kerätty aineisto muutettiin asteikolle 1–5 (1= eri mieltä, 5= samaa mieltä). Tutkimuksen mukaan Nurmijärvellä oltiin melko tyytyväisiä saatuun palveluun. Työntekijöillä koettiin olevan asiakastapaamisissa riittävästi aikaa (arvo 5), mikä näkyy kaikessa asiakkaan kohtaamisessa ja palvelun laadussa (Helsinki arvo 4,3). Asiakkaat kokivat saaneensa ammattitaitoista palvelua arvolla 4,9 (Helsinki arvo 4,6). Työntekijän koettiin paneutuneen riittävästi perheen asioihin arvolla 4,8 (Helsinki arvo 4,3) ja saatu apu oli parantanut elämäntilannetta arvolla 4,8 (Helsinki arvo 4,5). Työntekijän kanssa on pysytty puhumaan vaikeistakin asioista arvolla 4,7 (Helsinki 4) ja saatu palvelu on vastannut asiakkaiden tarpeita arvolla 4,6 (Helsinki arvo 4,3). Heikoiten koettiin saaduksi riittävästi tietoa ja neuvontaa arvolla 4,4, (Helsinki 4). (Junttila 2009.)

Asiakaskyselyyn vastanneille annettiin mahdollisuus kertoa, mitkä muut asiat tai tapahtumat olivat vaikuttaneet heidän mielestään myönteisesti perheen tilanteeseen. Muu apu oli koettu saaduksi hyvin yksilöllisesti. Esimerkiksi perheneuvola on antanut perheelle

apua lapsen vakavan sairauden kohtaamisessa ja seurakunnan kerho oli ensimmäisen lapsen synnyttyä antanut yhdelle vastanneista vertaistukea. Myönteisesti oli vaikuttanut perheen tilanteeseen myös puolison lisääntynyt osallisuus lapsen kasvatukseen ja kodinhoitoon. Lapsen kasvu oli helpottanut yhden vastaajan tilannetta.

Negatiivista palautetta ei noussut asiakaskyselyssä esille. Erityisenä tarpeena tuotiin esille kodinhoidollinen apu. Puolet vastanneista koki tärkeäksi asiakkaan ja perhetyöntekijän suhteen toimivuuden, se nousi erityisesti esille asiakaskyselyyn vastanneiden vastauksista. Kokonaisarvosanaksi ennaltaehkäisevä perhetyön sai Nurmijärvellä vastaajilta 9,1. Helsingin kaupungin lapsiperheiden kotipalvelun asiakaskyselyssä (Junttila 2009.) kokonaisarvosana oli 8,7. Arvostelut on suoritettu kouluasteikolla 4–10.

7.4 Henkilöstön lomakehaastattelu

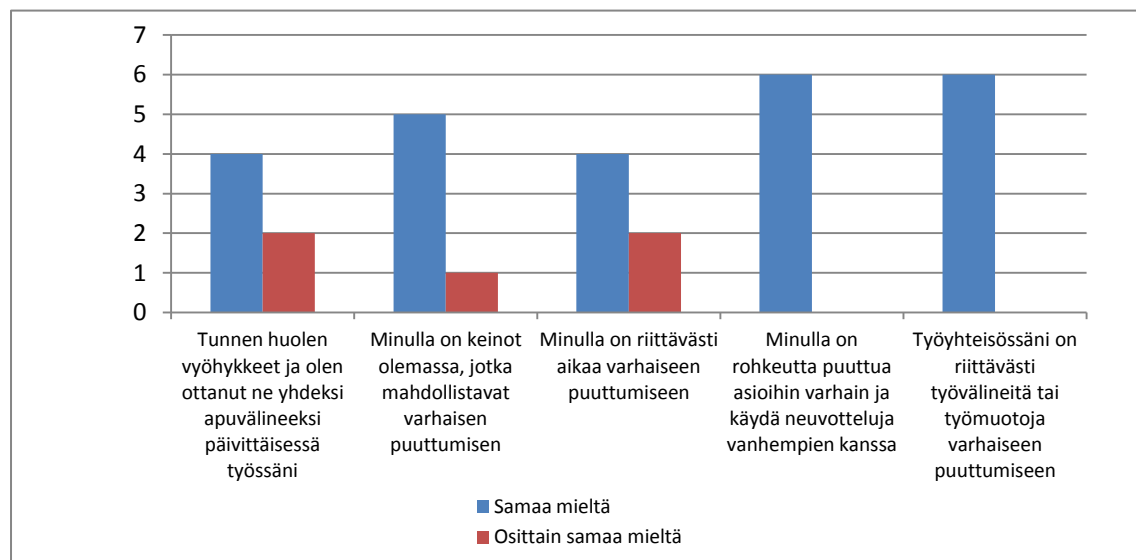
Kaikki kyselyyn vastanneet ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijät olivat käyneet varhaisen puuttumisen koulutuksen, eivätkä kokeneet tarvetta varhaisen puuttumisen lisäkoulutukseen. Tutkimuksen mukaan työvälineet ja työmuodot tunnettiin hyvin ennaltaehkäisevässä perhetyössä ja niitä osattiin käyttää. Työntekijät kokivat olevansa rohkeita puuttumaan varhain havaitsemiinsa asioihin. Käsitteenä varhainen puuttuminen nousi aineistosta hyvin samankaltaisena kaikkien vastanneiden kesken. Yleisesti varhainen puuttuminen nähtiin puuttumisena omaan huoleen.

Tutkimuksessa kysyttiin: Mitä on mielestäsi varhainen puuttuminen? Ennaltaehkäisevän perhetyön henkilöstö koki, että varhainen puuttuminen on sitä, että heti huolen ilmaannuttua tekee asialle jotakin ja ottaa puheeksi asianosaisen kanssa. Tärkeimmäksi asiaksi tutkimuksessa nousi varhaisessa puuttumisessa asiakkaan kohtaaminen ja asioista puhuminen avoimesti asiakkaalle dialogisuuden aikaansaamiseksi. Työyhteisössä koettiin kaikkien velvollisuudeksi puuttua varhain, asiallisesti ja arvostavasti. Tutkimuksen mukaan ennaltaehkäisevän perhetyön henkilöstö ei kaipaa lisätukea pystyäkseen työssään toteuttamaan paremmin varhaista puuttumista.

Rädyn (2011) varhaisen puuttumisen tutkimusaineiston taustatietojen mukaan päiväkodin henkilöstöstä 95 % oli saanut koulutusta varhaiseen puuttumiseen ja 32 % koki tar-

vetta lisäkoulutukseen. Rädyn (2011) tutkimuksen mukaan varhainen puuttuminen on päiväkotien henkilöstön mielestä puuttumista heti kun huomataan ongelmia. Heidän mielestään varhainen puuttuminen on yhteistyön tekemistä ja keskustelua vanhempien kanssa. Päiväkotien henkilöstön mielestä tärkein asia varhaisessa puuttumisessa on se, että puututaan ajoissa ja tehdään yhteistyötä vanhempien kanssa. Rädyn (2011) tutkimuksen mukaan koulun henkilöstöstä 48 % oli saanut koulutusta varhaiseen puuttumiseen ja 36 % koki tarvitsevansa lisäkoulutusta. Koulun henkilöstö koki varhaisena puuttumisena oppilaiden ongelmiin puuttumisen heti, kun niitä havaitaan. Varhaisena puuttumisena pidettiin kouluissa ennakkoivaa toimintaa. Koulujen henkilöstö piti tärkeimpinä asioina varhaisessa puuttumisessa: puuttumista varhain huoleen, yhteistyötä vanhempien kanssa ja oppilaan kuuntelemista. (Räty 2011.)

TAULUKKO 11. Varhainen puuttuminen ennaltaehkäisevän perhetyön työyhteisössä

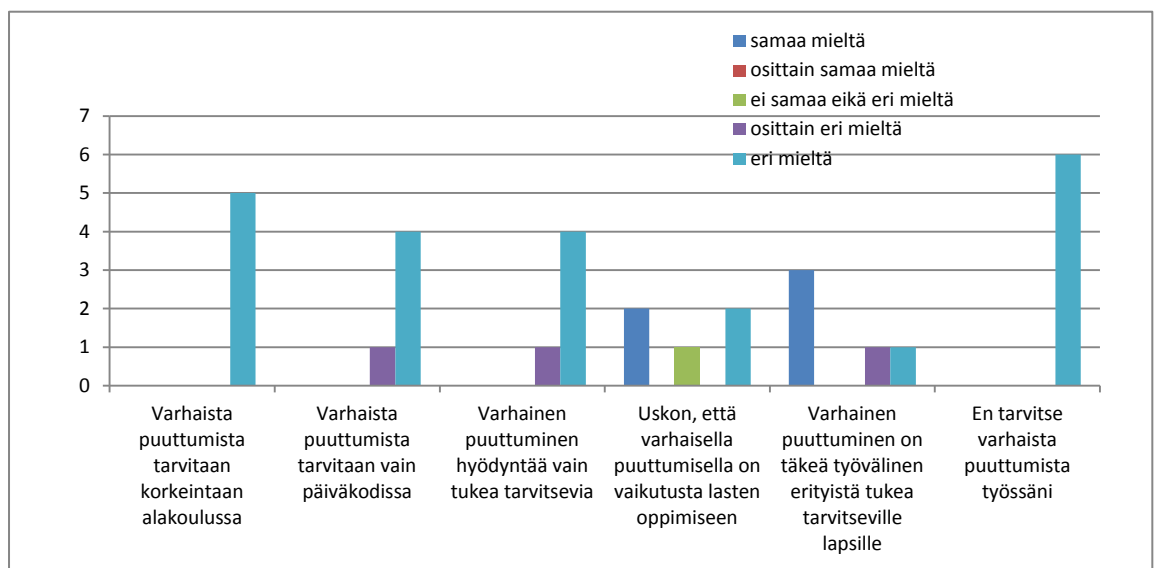

Lomakehaastattelulla keräämäni aineiston muutin asteikolle 1–5 (1= eri mieltä, 5= samaa mieltä) vastaamaan Rädyn (2011) päiväkodeille ja kouluille tekemään varhaisen puuttumisen kyselyn asteikkoa. Ennaltaehkäisevän perhetyön työyhteisössä koettiin olevan riittävästi työvälineitä ja työmuotoja varhaiseen puuttumiseen arvolla 5 (päiväkoti 4,3 ja koulu 3,5). Työvälineiden hallinnan kautta työntekijät saivat rohkeutta puuttua asioihin varhain ja kykenivät käymään neuvotteluja vanhempien kanssa arvolla 5. Ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijät tunsivat huolen vyöhykkeet ja olivat ottaneet ne yhdeksi apuvälineeksi päivittäisessä työssä arvolla 4,7. Ennaltaehkäisevän perhetyön henkilöstöllä oli aikaa varhaiseen puuttumiseen hyvin arvolla 4,8. Ero ennaltaehkäise-

vän perhetyön ja koulun välillä varhaiseen puuttumiseen käytettävästä ajasta oli huomattava 1,8 (ennaltaehkäisevän perhetyön arvo 4,7 ja koulun arvo 2,9). Henkilöstölle lomakehaastattelulla esitetyt asteikkokysymykset on koottu yhteen Rädyn (2011) kyselyn kanssa. Taulukko on esitetty liitteellä 6.

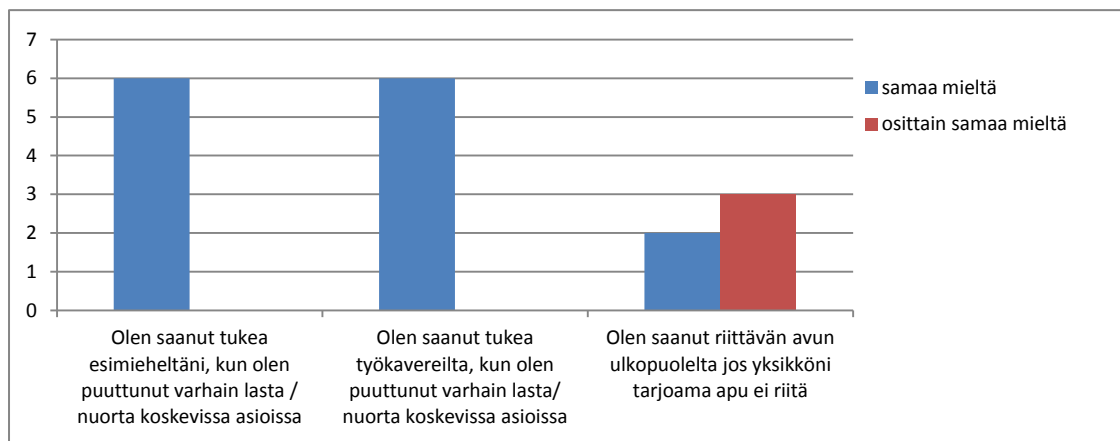
Henkilöstölle tekemäni kyselyn mukaan ennaltaehkäisevässä perhetyössä huolen mittarina on huolen vyöhykkeistö, työvälineenä ”Huoli puheeksi” ennakointilomake ja ”Huoli puheeksi” koulutus. Puheeksioton apuna on erilaisia lomakkeita, kortteja ja pelejä. Työyhteisössä käytetään ”Huoli esimiehelle - julki työparille” menetelmiä. Rädyn (2011) aineiston mukaan päiväkodeissa on apuna kiertävät erityislastentarhanopettajat ja erityislastentarhanopettajat. Tukea päiväkodin henkilöstö saa työkavereilta, esimieheltä ja perhetyöltä. Työvälineenä päiväkodeissa on huolen vyöhykelomake ja huolen puheeksioton kaavake, varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut ja lomakkeet. Kouluissa varhaisen puuttumisen apuna on oppilashuoltoryhmä, erityisopettaja ja kuraattori. Työyhteisö saa tukea kollegoilta, KIVA-hankeesta (kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma), yhteistyöstä vanhempien kanssa, terveydenhoitajalta, rehtorilta ja avustajilta. Koulussa koettiin oma persoona tärkeäksi välineeksi varhaisessa puuttumisessa.(Räty 2011.)

TAULUKKO 12. Kuinka tarpeelliseksi varhainen puuttuminen nähdään ennaltaehkäisevässä perhetyössä

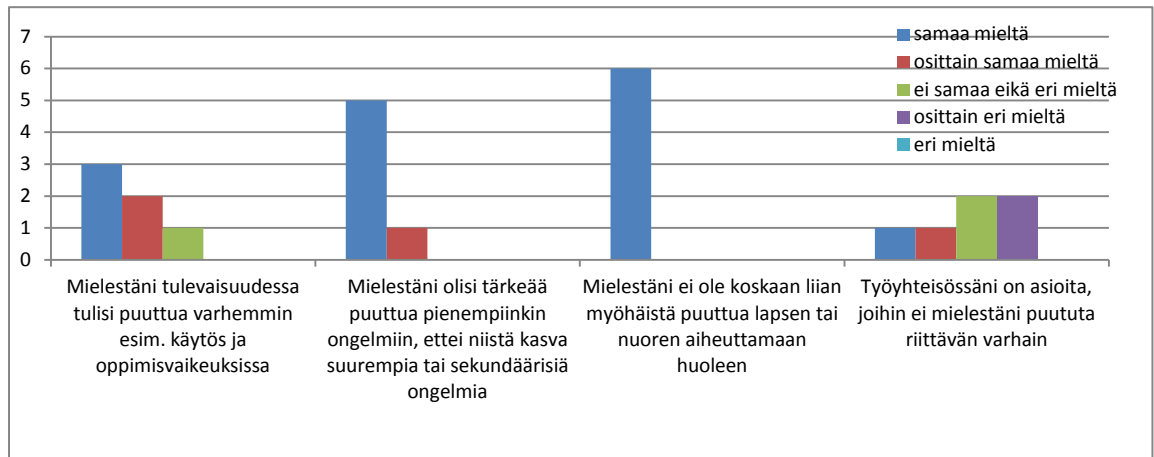
Kerätty aineisto muutettiin asteikolle 1–5 (1= eri mieltä, 5= samaa mieltä) vastaamaan Rädyn (2011) päiväkodeille ja kouluille tekemään varhaisen puuttumisen kyselyn asteikkoa. Ennaltaehkäisevän perhetyön kyselyn mukaan kaikki vastanneet tarvitsivat varhaista puuttumista työssään. Päiväkodin- ja koulun henkilöstöstä lähes kaikki kokivat tarvitsevansa varhaista puuttumista työssään. Erityisesti päiväkodeissa koettiin varhaisen puuttumisen tärkeys erityistä tukea tarvitsevan lapsen tukemisessa arvolla 5 (ennaltaehkäisevä perhetyö 3,6 ja koulu 4,7). Henkilöstölle lomakehaastattelulla esitetyt asteikkokysymykset on koottu yhteen Rädyn (2011) kyselyn kanssa. Taulukko on esitetty liitteellä 6.

TAULUKKO 13. Varhaiseen puuttumiseen saatu tuki ennaltaehkäisevässä perhetyössä

Kerätty aineisto (liite 6) muutettiin asteikolle 1–5 (1= eri mieltä, 5= samaa mieltä) vastaamaan Rädyn (2011) päiväkodeille ja kouluille tekemään varhaisen puuttumisen kyselyn asteikkoa. Kyselyn mukaan ennaltaehkäisevän perhetyön henkilöstö koki saaneensa tukea esimieheltä arvolla 5 ja työkavereilta arvolla 5, myös oman yksikön ulkopuolinen apu koettiin hyväksi arvolla 4,4. Rädyn teettämässä henkilöstökyselyssä nousi esille koulun henkilöstön kokemukset yksikön ulkopuolisen avun puutteesta arvolla 3. Henkilöstölle lomakehaastattelulla esitetyt asteikkokysymykset on koottu yhteen Rädyn (2011) kyselyn kanssa. Taulukko on esitetty liitteellä 6.

TAULUKKO 14. Oikea aika varhaiselle puuttumiselle ennaltaehkäisevässä perhetyössä

Kerätty aineisto (liite 6) muutettiin asteikolle 1–5 (1= eri mieltä, 5= samaa mieltä) vastaamaan Rädyn (2011) päiväkodeille ja kouluille tekemään varhaisen puuttumisen kyselyn asteikkoa. Tutkimuksen mukaan tulevaisuudessa tulisi puuttua varhemmin pienempiinkin ongelmiin (ennaltaehkäisevä perhetyö 3, päiväkoti 4,5 ja koulu 4,7), jotta niistä ei kasva suurempia. Kaikissa työyhteisöissä oli asioita, joihin ei ole puututtu riittävän varhain (ennaltaehkäisevä perhetyö 2,8 päiväkoti 3,2 ja koulu 3,5). Henkilöstölle loma-kehaastattelulla esitetyt asteikkokysymykset on koottu yhteen Rädyn (2011) kyselyn kanssa. Taulukko on esitetty liitteellä 6.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Perhetyön asiakaskirjauksiin ja dokumentointiin ei vuonna 2009 kuulunut asiakaspalutteen kerääminen. Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaille suunnattu kysely oli pienestä vastausprosentista huolimatta linjassa Helsingin kaupungin lapsiperheiden kotipalvelun (Junttila 2009 a.) asiakaskyselyn vastausten kanssa. Kaikki kyselyyn vastanneet asiakasperheet kokivat perhetyön auttaneen heitä (katso kappale 7.2). He olivat saaneet aitoa välittämistä ja apua arjen pyörittämiseen. Joillekin tietoisuus läsnäolosta ja huolten jakamisesta oli riittänyt. Osalle perhetyö oli ollut lastenhoidollista ja/tai kodinhoidollista apua. Keskustelut perhetyöntekijän kanssa auttoivat henkilö/perhekohtaisen kriisin yli. Perheiden kuntoutumista on vaikeaa arvioida luotettavasti kerätyn aineiston perusteella, koska perhetyön suunnitelmista puuttui paljon tavoitteita ja arviointeja. Perheistä 12 % siirtyi perhetyön päätyttyä jatkohoitoon tai seurantaan. Voisiko tämän perusteella olettaa, että ennaltaehkäisevällä perhetyöllä on ollut vaikutusta perheiden kuntoutumiseen 88 %:ssa perheitä?

Ennaltaehkäisevän perhetyön työskentelyprosessi (katso kappale 6.1 kuvio 3) saataisiin tukemaan perheen osallistumista ja kuntoutumista paremmin, jos toimittaisiin sen mukaisesti. Perheille tehdään perhetyön suunnitelma, mutta ne ovat olleet vuonna 2009 sisällöltään hyvin köykäisiä. Tutkitun asiakasaineiston (perhetyön suunnitelma) mukaan perheistä 32 % jäi ilman perhetyön alkaessa tehtävää huolten kartoitusta ja työskentely aloitettiin 63 %:ssa perheistä ilman yhdessä sovittuja ja kirjattuja työskentelyn tavoitteita. 36 % perheistä jäi ilman perhetyön suunnitelmaan kirjattua työskentelysuunnitelmaa. Ennaltaehkäisevän perhetyön perheistä 62 % jäi ilman minkäänlaista työskentelyn ja edistymisen arviointia. Osa perheistä, joiden kanssa tavattiin perhetyössä 1–3 kertaa, katsottiin tilapäiseksi avuksi eikä heille tehty työskentelysuunnitelmaa tai kirjauksia Effica asiakastietojärjestelmään.

Varhaisen avoimen yhteistyön työmenetelmien juurruttamisen aloittaminen perhetyössä, varhaiskasvatuksessa ja neuvolassa on onnistunut hyvin ja varhainen puuttuminen näkyy päivittäisessä työskentelyssä. Henkilöstö on hyvin sitoutunut varhaiseen avoimeen yhteistyöhön. Perhetyössä käytetään työvälineenä huolen vyöhykkeitä mittaamaan subjektiivista huolta. Perhetyöntekijät kokivat, että heillä on käytössä riittävästi työvälineitä ja työmuotoja varhaisen puuttumisen toteuttamiseen (katso kappale 6.1). Heillä on myös riittävästi aikaa ja rohkeutta ottaa vaikeitakin asioita puheeksi asiakkaan kanssa. Työskentely on verkostomaista ja moniammatillista yhteistyötä, jota tehdään perheen suostumuksella. Tavoitteet ja työskentelymenetelmät valitaan aina perhekohtaisesti. Perhetyön tilastointi ei vastaa asiakaskirjauksia, joten sitä ei voi käyttää luotettavana mittarina arvioitaessa perhetyön suoritteita.

Virpi Rädyn (2011) varhaisen puuttumisen tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksessa päiväkotien henkilöstö on myös hyvin sitoutunut varhaisen avoimen yhteistyön työmenetelmien käyttöön. Päiväkodeissa tehdään alueellista yhteistyötä ennaltaehkäisevän perhetyön henkilöstön kanssa. Päiväkodeissa on käytössä huolen vyöhykkeet ja huolen puheeksioton lomake antamassa rohkeutta varhaiseen puuttumiseen. Varhaiskasvatuksessa käytössä oleva VASU-keskustelu voidaan katsoa myös varhaisen avoimen yhteistyön työmenetelmäksi. Päiväkodin henkilöstö kokee varhaisen puuttumisen vievän aikaa, mikä on vastaavasti pois lasten hoidosta ja huolenpidosta. Virpi Rädyn (2011) tutkimusaineiston mukaan ala-koulun opettajista 4 % ja yläkoulun opettajista 14 % ei ollut käynyt varhaisen puuttumisen koulutusta eikä kokenut tarvetta varhaisen puuttumisen koulutukselle. Näistä suurin osa oli yli 40-vuotiaita. Koulujen henkilöstö koki, että heillä ei ole riittävästi aikaa varhaiseen puuttumiseen. Iris Hapon (2009) tutkimuksen mukaan varhaisen puuttumisen työtapojen koulutus vaikuttaa työskentelytapaan ja ammatillisten taitojen kehittymiseen. Koulutus myös muuttaa koulutettujen omaa ajattelutapaa ja antaa rohkeutta. Työtyötavan käyttö kehittää myös koulutettujen yhteistyötaitoja.

Ennaltaehkäisevän työn arvostus näkyy yhteiskunnassa. Ennaltaehkäisevien palvelujen kirjaaminen lainsäädäntöön haastaa palveluntuottajat kehittämään ennaltaehkäiseviä palveluja vieläkin varhaisemmassa vaiheessa. Nurmijärvellä painopisteen siirtyminen ennaltaehkäiseviin palveluihin on tuonut mukanaan: nuorisoperhetyön, nuorisopsykiatrian poliklinikan, nuorisoperheneuvolan, joustavan perusopetuksen ja etsivän nuorisotyön. Varhaisen puuttumisen eli nykyisen Varhaisen avoimen yhteistyön toimintatapaa

on viety Nurmijärvellä lasten, nuorten ja perheiden palveluista esimerkiksi ikäihmisten palveluihin ja esimiesten työskentelyyn. Varhaisen avoimen yhteistyön työmuoto on päivitetty Nurmijärvellä 2011 vastamaan nykytarpeita.

9 POHDINTA

Ennaltaehkäisevä työ on aina lapsen, nuoren ja perheen osalta paras vaihtoehto. Kokemukseni mukaan usein jo lyhytaikainen alle vuoden pituinen kodin ulkopuoleinen sijoitus psykiatriseen sairaalaan tai lastensuojelulaitokseen vaikuttaa lapsen/nuoren kehitykseen ja voi pahimmillaan johtaa syrjäytymiseen. Varhaisen havaitsemisen ja puuttumisen (VARPU) projektin päättymisestä on kulunut kuusi vuotta. Silloin päivähoidon aloittaneet lapset ovat nyt kouluiässä ja vastaavasti alakoulun aloittaneet lapset ovat siirtymässä yläkouluun. Varhaisen puuttumisen toimintatavan juurtuminen ja työväli-
neen hallinnan sisäistäminen pitäisi näkyä lastensuojelun tarpeen vähenemisenä. Tällä hetkellä toiminnan tuloksellisuutta ei pystytä näyttämään toteen, vaikka uskoa nykyisen toiminnan vaikuttavuudesta pidetään vahvasti yllä. Nurmijärvellä lastensuojelun sijoituksissa ei näy merkittävää vähenemistä vuodesta 2000 vuoteen 2010, vaikka ennaltaehkäisevää työtä on tehty määrätietoisesti kahdeksan vuotta (lastensuojelun kodin ulkopuoleiset sijoitukset, liite 8).

Mielestäni ennaltaehkäisevä toiminta profiloituu herkästi yhteisön toimintakulttuurin mukaiseksi. Kokemukseni mukaan koulutuspalveluissa sitoutuminen varhaiseen avoimeen yhteistyöhön ja varhaiseen puuttumiseen vaihtelee koulukohtaisesti rehtorin asenoitumisen määrittellessä koulun linjan. Tutkimuksen perusteella on nähtävissä erityisesti yläkoululla vaikeuksia puuttua riittävän varhain. Tähän asiaan tulisi kiinnittää huomiota ja etsiä uudenlaisia toimintamuotoja, jotta yläkouluikäisten nuorten pahoinvointiin kyetään puuttumaan riittävän varhain. Esimerkiksi vuonna 2009 tuli seitsemän nuorta kuraattorin läheteellä ennaltaehkäisevän nuorisoperhetyön asiakkaiksi. Näistä 6 nuorta sai lähetteen nuorisoperhetyön aikana tai sen päätyttyä nuorisopsykiatrian poliklinikalle. Tämän lisäksi kuraattoreilta tuli vuosina 2009–2010 runsaiden koulu poissaolojen johdosta 21 lastensuojeluilmoitusta, joista 11 koski yläkoululaisia. Tutkimuksessa kerättyjen aineistojen pohjalta on nähtävissä, että yläkoululla ei päästä puuttumaan riittävän varhain nuorten ongelmiin.

Ennaltaehkäisevien palvelujen ja ennaltaehkäisevän toiminnan arvioinnin esteeksi nousee myös kirjauskäytänteiden vaihtelevaisuus. Uskon, että palvelujen tuotteistaminen ja asiakasprosessien läpikäyminen voisi ratkaista ongelman toiminnan ja talouden yhteen

kytkemisessä. Hyvinkäällä tehty työajanseuranta johti lapsiperheiden kotipalvelun prosessin uudelleen tarkasteluun. Nurmijärvellä olisi myös aiheellista käydä perhetyön prosessi läpi ja kartoittaa kuinka suuri osuus työajasta käytetään asiakkaan kohtaamiseen (lapsiperheiden kotipalvelun tuotteistaminen kappale 3.4), sekä luoda samalla selkeä toimintakäytäntö dokumentoinnin kehittämiseksi.

Perhetyön kustannuksista voi todeta, että perhetyön perhekohtaisten kustannusten hajoitus on suurta. Saatujen keskiarvojen kautta ei voi tuoda esille todellista keskiarvoasiakkuutta. Kustannusten vertailu lastensuojelun kustannuksiin on mahdoton, koska emme voi tietää kuinka lapsen/nuoren kävisi ilman ennaltaehkäiseviä tukitoimia. Uskallan kuitenkin väittää, että ennaltaehkäisevä työ tulee inhimillisesti ja taloudellisesti olemaan aina ensisijainen tapa toimia. Toiminnan ylikunnallinen vertailu on mahdotonta, koska perhetyötä tuotetaan kunnissa eri nimikkeillä ja tuottamusmalleilla. Toimintojen vertailua suorittaessa tulisi aina tietää toimintojen sisältöjen vastaavuus. Yhtenäisen vertailutiedon tuottaminen alueen toimijoiden kesken on lähes mahdotonta, koska palvelualueen sisälläkään ei ole selkeää toimintaohjeistusta, jonka mukaan esim. kirjaukset ja tilastointi toteutetaan.

LÄHTEET

Aaltonen, Kati & Kosonen, Taru. 17.2.2009. Nuorisoperhetyön raportti v. 2008. Nurmi-järvi.

Arnkil, Tom ja Eriksson, Esa 2009. Huolen vyöhykkeistö.

<http://info.stakes.fi/verkostomenetelmat/FI/vyohykkeisto/index.htm>. Luet-tu 5.8.2011.

Dahler-Larsen, Peter 2005. Vaikuttavuuden arviointi. Hyvät käytännöt. Menetelmä-käsikirja. Helsinki: Stakes

Ennaltaehkäisevän perhetyön työskentelyprosessi. Henkilökohtainen tiedonanto 21.11.2010

Eriksson, Esa ja Arnkil, Tom Erik 2009. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 60. Helsinki: Stakes.

Eriksson, Esa Arnkil, Tom Erik ja Rautavaara, Marie 2006. Ennakointiallogeja huolten vyöhykkeillä. Verkostokonsultin käsikirja. Ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn. Työpapereita 29/2006. Helsinki: Stakes.

Happo, Iris 2009. Varhaisen puuttumisen työtapoja kehittämässä. Kokemuksia varhaisen puuttumisen työskentelystä ja huolen puheeksiottamisesta Nurmijärvellä ja Rovaniemellä. Ammatillinen opettajakorkeakoulu, OAMK.

Lapsen ääni –kehittämishjelma 2010. http://www.lapsenaani.fi/lapsen_aani.html (Viitattu 11.10.2011)

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 30.7.2011.

www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/2007417.

Heikkilä, Tarja 2001. Tilastollinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Helsinki: Edita

- Junttila, Asko 2009 a. Hyvällä vuorovaikutuksella toimivaan palveluun. Lapsiperheiden kotipalvelun asiakaskyselyn tiivistelmä. Helsingin sosiaalivirasto. Kehittämispalvelut ASKO-hanke.
- Junttila, Asko 2009 b. Lapsiperheiden kotipalvelun asiakaskysely. Tilastotiivistelmä. Helsingin sosiaalivirasto. Kehittämispalvelut. ASKO-hanke.
- Jälkihuoltonuoret. Henkilökohtainen tiedonanto 21.11.2010.
- Korsisaari, Laura; Koskela, Satu; Nummikoski, Saila & Salonen, Maija 2010. Lapsiperheiden kotipalvelun tuotteistaminen ja palvelusetelimalli. Hyvinkään kaupunki. Perusturvakeskus.
- Kurkela, Mikko. Sosiaali-Effika pääkäyttäjä, Nurmijärven kunta. Henkilökohtainen tiedonanto 3.11.2010 ja 25.11.2010.
- Känkänen, Tarja 2009. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. Seudullinen tarkastelu. Sosiaalitaito.
- Laiho, Olli 2008. Verkostotyön koordinaattori. Nurmijärven kunta. Varhainen puuttuminen Nurmijärven peruspalveluissa. Raportti toiminnasta 2006–2007.
- Nurmijärvi 2008. Varhainen puuttuminen Nurmijärven peruspalveluissa.
- Nurmijärvi 2009 a. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009–2012.
- Nurmijärvi 2009 b. Nurmijärven kuntastrategia 2010–2020
- Paasio, Petteri. Arviointipäällikkö. Sosiaalivirasto, Helsingin kaupunki. Henkilökohtainen tiedonanto 13.1.2011.
- Paasio, Petteri 2010. Kaksi esimerkkiä laadunhallinnan kehittämisessä Helsingissä: Perheneuvola ja lapsiperheiden kotipalvelu. XII Valtakunnalliset sosiaalityön tutkimuksen päivät 18-19.2.2010 Jyväskylä.

Räty, Virpi 2011. Koulun ja päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä varhaisesta puuttumisesta ja sen merkityksestä jokapäiväisessä työssä Nurmijärven kunnassa. Erityispedagogiikan pro seminaarityö. Helsingin avoin yliopisto.

Perhetyö, viikkopalaveri. Henkilökohtainen tiedonanto 23.11.2010

Perhetyö. Henkilökohtainen tiedonanto 21.11.2010.

Seikkula, Jaakko ja Arnkil, Tom Erik 2009. Dialoginen verkostotyö. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Stakes

Sosiaali- ja terveyslautakunnan toimintakertomus vuodelta 2009. Kokousmateriaali 16.2.2010

http://dynastia.nurmijarvi.fi/cgi/DREQUEST.PHP?page=meeting_frames

Sosiaali- ja terveyslautakunta. 2009. Perhe- ja sosiaalipalvelut 31.3.2009. Nurmijärven kunta.

Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto. Viitattu 19.7.2011. <http://www.varpu.fi/index.phtml?>

Turunen Timo. 2010. Kehittämiskoordinaattori, Sosiaalitaito. Raportti Hyvinkään nuorten intensiivimenetelmän (NOSTE) kustannusten ja vaikutusten välisestä suhteesta. Lapsen ääni kehittämisohjelma: Sosiaalitaito.

Turunen Timo. Kehittämiskoordinaattori. Sosiaalitaito. Henkilökohtainen tiedonanto 13.1.2011.

Vertaisryhmätoiminnot perhetyössä. Henkilökohtainen tiedonanto 21.11.2010

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Åstedt, Merja 2010. Perhetyön kustannukset Nurmijärvi 2009 hankeharjoitteluraportti. Järvenpää: Diakonia ammattikorkeakoulu.

6. Mikä merkitys perhetyöllä oli arkeenne?

	samaa mieltä	osittain samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain eri mieltä	eri mieltä
Arki sujuu paremmin	☐	☐	☐	☐	☐
Lapset voivat paremmin	☐	☐	☐	☐	☐
Jaksan itse paremmin	☐	☐	☐	☐	☐
Perheen päivärytmi on selkeytynyt	☐	☐	☐	☐	☐
Luottamus omiin voimavaroihini on lisääntynyt	☐	☐	☐	☐	☐
Olen saanut tarvitsemiä muita palveluita	☐	☐	☐	☐	☐

7. Arvioikaa vielä kokonaisuutena saamaanne perhetyötä seuraavien väittämien avulla.

	samaa mieltä	osittain samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain eri mieltä	eri mieltä
Olen saanut riittävästi tietoa ja neuvontaa	☐	☐	☐	☐	☐
Olen saanut asiallista kohtelua	☐	☐	☐	☐	☐
Saamani palvelu on ollut ammattitaitoista	☐	☐	☐	☐	☐
Työntekijä on paneutunut riittävästi perheeni asioihin	☐	☐	☐	☐	☐
Käyntikerroilla työntekijällä on ollut riittävästi aikaa	☐	☐	☐	☐	☐
Voin puhua vaikeistakin asioista työntekijän kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Saamani palvelu on vastannut tarpeitani	☐	☐	☐	☐	☐
Saamani apu on parantanut elämäntilannettani	☐	☐	☐	☐	☐

8. Mitä muuta haluaisitte kertoa saamastanne perhetyöstä?

9. Muut asiat / tapahtumat, jotka ovat vaikuttaneet myönteisesti perheenne tilanteeseen?

Kiitos vastauksestasi

LIITE 2: Varhainen puuttuminen

VARHAINEN PUUTTUMINEN

Virpi Rätty teki Nurmijärvellä alla olevan kyselyn koulujen ja varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Haluaisin, että myös perhetyö vastaisi kyselyyn. Oman opinnäytetyöni kannalta toivon, että voisitte palauttaa vastaukset parin viikon kulutta. Tulen käyttämään niitä ja Virpin vastauksia työssäni.

ps. Virpi opiskelee Helsingin Avoimessa Yliopistossa erityispedagogiikan aineopintoja ja tekee pro seminaaria aiheesta; Varhainen puuttuminen. Hän on huomannut, että varhainen puuttuminen mielletään erilailla. Mitä varhainen puuttuminen on ja miten ja kenen pitää puuttua ja ketä se hyödyttää. Onko työpaikoilla riittävästi mahdollisuuksia edes puuttua asioihin vaikka halua olisikin.

Kiitos vastauksistanne.

t. Merja Åstedt

1. Taustatietoja.

Työskentelen tällä hetkellä

- Ennaltaehkäisevä perhetyö
 Lastensuojelun perhetyö
 Ennaltaehkäisevä perhetyö ja lastensuojelun perhetyö
 Muu, mikä? _____

Sukupuoli

- Nainen
 Mies

Ikä

- 20 -30
 31 - 40
 41 – 50
 Yli 50 –vuotta

Olen työskennellyt _____ vuotta nykyisessä tehtävässä

2. Varhaisen puuttumisen koulutuksesta

Oletko käynyt varhaisen puuttumisen koulutusta?

- Kyllä
 En

Tarvitsetko mielestäsi lisää koulutusta varhaiseen puuttumiseen

- Kyllä, minkälaista _____
 En

3. Mikä on mielestäsi varhainen puuttuminen?

4. Mikä on mielestäsi kaikkein tärkein asia varhaisessa puuttumisessa?

5. Käytössä olevat työvälineet varhaiseen puuttumiseen työyhteisössäsi.

	samaa mieltä	osittain samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain eri mieltä	eri mieltä
Tunnen huolen vyöhykkeet ja olen ottanut ne yhdeksi apuvälineeksi päivittäisessä työssäni	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on keinot olemassa, jotka mahdollistavat varhaisen puuttumisen	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on riittävästi aikaa varhaisen puuttumiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on rohkeutta puuttua asioihin varhain ja käydä neuvotteluita vanhempien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisössäni on riittävästi työvälineitä tai työmuotoja varhaiseen puuttumiseen	☐	☐	☐	☐	☐

Mikälaisia työvälineitä tai työmuotoja sinulla on työpaikalla käytössä varhaiseen puuttumiseen?

Minkälaisia toivoisit kehitettävän lisää?

6. Kuinka tarpeelliseksi näet varhaisen puuttumisen työssäsi?

	samaa mieltä	osittain samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain eri mieltä	eri mieltä
Varhaista puuttumista tarvitaan korkeintaan ala-koulussa	☐	☐	☐	☐	☐
Varhaista puuttumista tarvitaan vain päiväkodissa	☐	☐	☐	☐	☐
Varhainen puuttuminen hyldyntää vain erityistä tukea tarvitsevia	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon, että varhaisella puuttumisella on vaikutusta lasten oppimiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Varhainen puuttuminen on tärkeä työväline erityistä tukea tarvitseville lapsille	☐	☐	☐	☐	☐
En tarvitse varhaista puuttumista työssäni	☐	☐	☐	☐	☐

7. Tuetaanko sinua kun puutut varhain?

	samaa mieltä	osittain samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain eri mieltä	eri mieltä
Olen saanut tukea esimieheltäni kun olen puuttunut varhain lasta/ nuorta koskevissa asioissa	☐	☐	☐	☐	☐
Olen saanut tukea työkavereilta kun olen puuttunut varhain lasta/nuorta koskevissa asioissa	☐	☐	☐	☐	☐

Olen saanut riittävän avun koulu/päiväkodin ulkopuolelta jos yksikköni tarjoama apu ei riitä

Minkälaista tukea tarvitsisit lisää, että pystyisit paremmin toteuttamaan työssäsi varhaista puuttumist

8. Koska mielestäsi on oikea aika varhaiseen puuttumiseen?

	samaa mieltä	osittain samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain eri mieltä	eri mieltä
Mielestäni tulevaisuudessa tulisi puuttua varhemmin esim. käytös- ja oppimisvaikeuksiin	☐	☐	☐	☐	☐
Mielestäni on tärkeää puuttua pienempiinkin ongelmiin, ettei niistä kasva suurempia tai sekundäärisiä ongelmia	☐	☐	☐	☐	☐
Mielestäni ei ole koskaan liian myöhäistä puuttua lapsen tai nuoren aiheuttamaan huoleeni	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisössäni on asioita, joihin ei mielestäni puututa riittävän varhain	☐	☐	☐	☐	☐

Minkälaisiin asioihin työyhteisössäsi voisi puuttua vieläkin aikaisemmin?

- Lasten käyttäytymiseen
- oppimisvaikeuksiin
- sosiaalisiin taitoihin
- Koulukiusaamiseen
- Muihin asioihin _____
- Meidän työyhteisössä puututaan lasten ongelmiin riittävän varhaisessa vaiheessa

10. Miten ja kenen mielestäsi pitäisi puuttua varhain työyhteisössäsi?

11. Minkälaisissa tilanteissa voisit puuttua varhain tai olet sen tehnyt?

LIITE 3: Ennaltaehkäisevän perhetyön suunnitelma

NURMIJÄRVI

Perhepalvelut
Perhetyö

Päivämäärä: _____

PERHETYÖN SUUNNITELMA

PERHE: _____

PERHEEN YHTEYSTIEDOT

Vanhempien tiedot:

Lasten tiedot:

Perheen osoite:

Läheisverkosto:

Yhteistyötahot:

Kenen aloitteesta perhetyö on aloitettu?

YHTEISTYÖLUPA

___ Annamme perhetyöntekijöille suostumuksen olla yhteistyössä ennalta sovitusti yllämainittujen perhettämme tukevien tahojen kanssa.

KULJETUSLUPA

___ Myönnän luvan perhetyöntekijöille kuljettaa lastani/lapsiani autolla ennalta sovitusti

Päiväys ja allekirjoitus

NYKYTILANNE

Päivämäärä: _____

Ilon ja huolen aiheet:

	Ei lainkaan paljon		Erittäin	
HUOLI:	1	2	3	4

	1	2	3	4

Työskentelyn tavoitteet:

Työskentelysuunnitelma:

Perhe:

Perhetyö:

Perheen puolesta

Perhetyöntekijä

VÄLI-/LOPPUARVIOINTI

Päivämäärä: _____

	Ei lainkaan			Erittäin paljon
HUOLI:				
_____	1	2	3	4

HUOLI:				
_____	1	2	3	4

Muutoksia tilanteessa:

Jos tavoitteet vaihtuneet, uudet tavoitteet:

Perheen puolesta _____

Perhetyöntekijä

LIITE 4: Huolen puheeksioton lomake

HUOLEN PUHEEKSIOTON ENNAKOINTILOMAKE

Lomake on tarkoitettu tueksesi tilanteissa, joissa:

- sinulla on huolta lapsen / nuoren / perheen tilanteesta
- et ole syystä tai toisesta ottanut asiaa selvästi puheeksi huoltajien kanssa ja
- haluat kehittää huolen ilmaisemista osana työtäsi lasten, nuorten ja perheiden hyväksi

Lomakkeessa on kolme osaa:

1. A. osa on tarkoitettu täytettäväksi silloin kun olet **valitsemassa tilannetta**, jossa aiot kehittää huolenaiheesi puheeksiottamista.

2. B. osa on tarkoitettu täytettäväksi silloin, kun olet juuri **valmistautumassa tapaamaan** lapsen / nuoren huoltajan tai huoltajat. Voit käyttää lomaketta myös muiden lapselle tärkeiden aikuisten kanssa.

3. C. osa on tarkoitettu täytettäväksi pian tuon **tapaamisen jälkeen**.

A. TÄYTETTÄVÄKSI, KUN VALITSET TILANNETTA (kysymykset 1-3)

1a. Perustiedot lapsesta/nuoresta, perheestä (ilman tunnistetietoja)

1b. Perustiedot sinusta: toimipisteesi, ammattisi

2. Keitä perheenjäseniä tapaat ja mitä teet heidän kanssaan?

3a. Mistä olet huolissasi lapsen/nuoren tilanteessa?

3b. Mitä tapahtuu, jos et ota huoltasi puheeksi?

3c. Mille vyöhykkeelle huolesi sijoittuu? (rastita)

Pieni huoli

Harmaa vyöhyke

Suuri huoli

B. TÄYTETTÄVÄKSI ENNEN TAPAAMISTA (kysymykset 4-8)

4. Missä asioissa (arviosi mukaan) lapsen/nuoren huoltaja (t) kokee saavansa sinulta tukea? Onko asioita, joissa hän (he) voi kokea sinut uhkaavaksi?

Tuki:

Uhka:

5a. Mitä voimavaroja lapsessa/nuoressa ja hänen tilanteessaan näet ja mitä voisit niistä kertoa huoltajalle/huoltajille?

5b. Mitä sinä ja huoltaja(t) voisitte tehdä tahoillanne ja/tai yhdessä lapsen/nuoren tilanteen parantamiseksi?

6. Miten otat huolesi ja yhteistyötoiveesi esille? Sanoita; mieti vaihtoehtoisia tapoja ilmaista huolesi, se miten kerrot voimavaroista ja ehdotat yhteistyötä.

7a. Ennakoi mitä tapahtuu puheeksiottamistilanteessa. Kuka reagoi ja miten?

7b. Ennakoi mihin puheeksiottaminen johtaa lähitulevaisuudessa?

Jos ennakoit, että puheeksiottaminen heikentää mahdollisuuksia huojentaa lapsen/nuoren tilannetta, palaa pohtimaan a) missä todella tarvitset huoltajan/huoltajien apua ja b) miten saat tuon avun; eli sanoita yhteistyötarjouksesi uudestaan.

8. Millainen tila ja aika olisi tällaiselle kohtaamiselle otollinen eli milloin ja missä otat asian puheeksi?

C. TÄYTETTÄVÄKSI TAPAAMISEN JÄLKEEN (kysymykset 9-11)

9. Miten toteutit puheeksiottamisen?

10. Mitkä olivat tunnelmasi puheeksioton:

a) Alla

b) Aikana

c) Jälkeen

11a. Katso ennakoitejasi kysymyksessä n:o 7. Tapahtuiko niin kuin ennakoit vai jotakin muuta? Koitko jotain yllättävää?

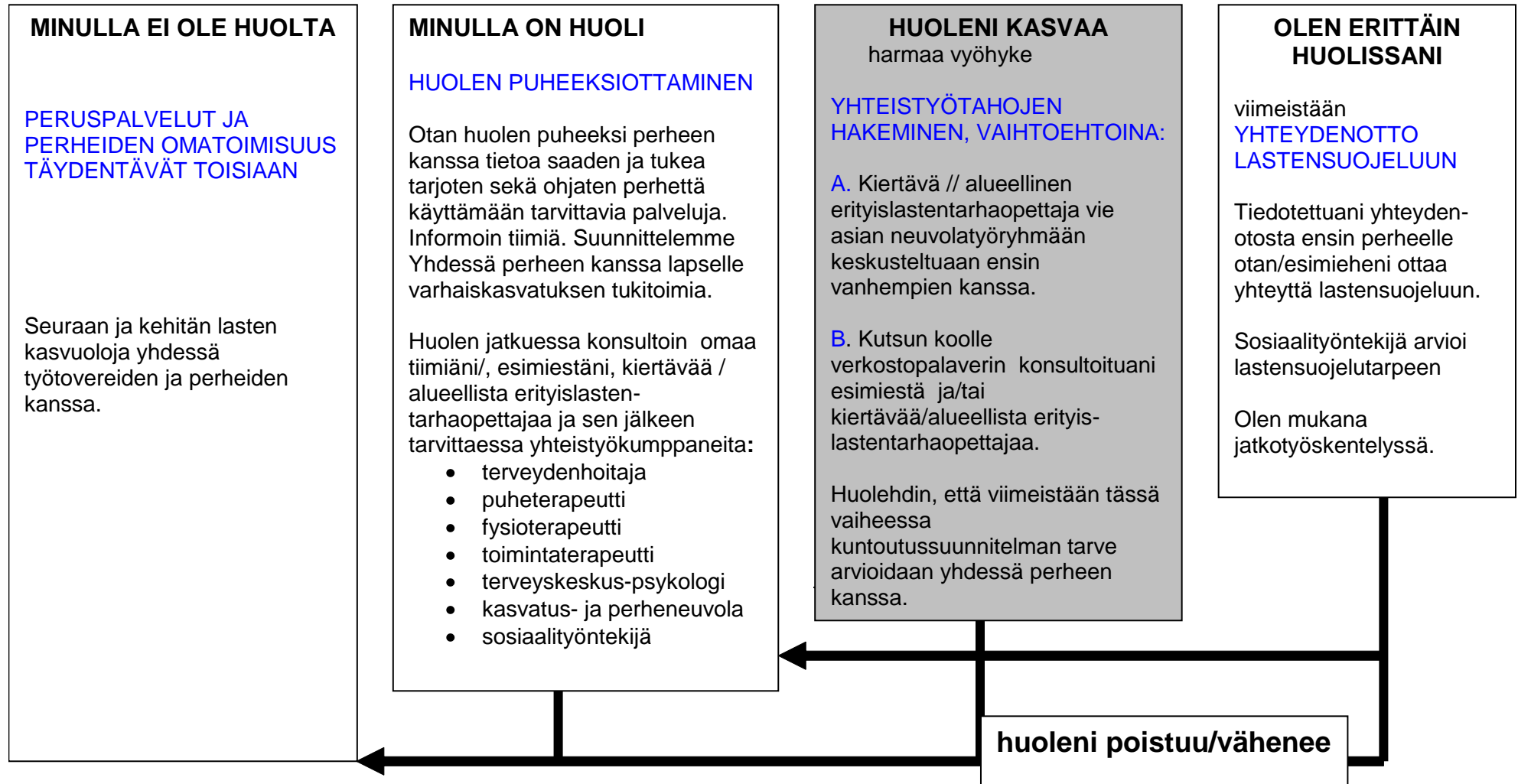
11b. Miltä toiminta lapsen/nuoren tilanteen helpottamiseksi nyt näyttää? Mikä herättää toiveikkuuttasi? Mikä huolestuttaa edelleen?

11c. Mitä aiot tehdä tämän huolesi vähentämiseksi?

LIITE 5: Varhainen puuttuminen päivähoidossa ja koulussa

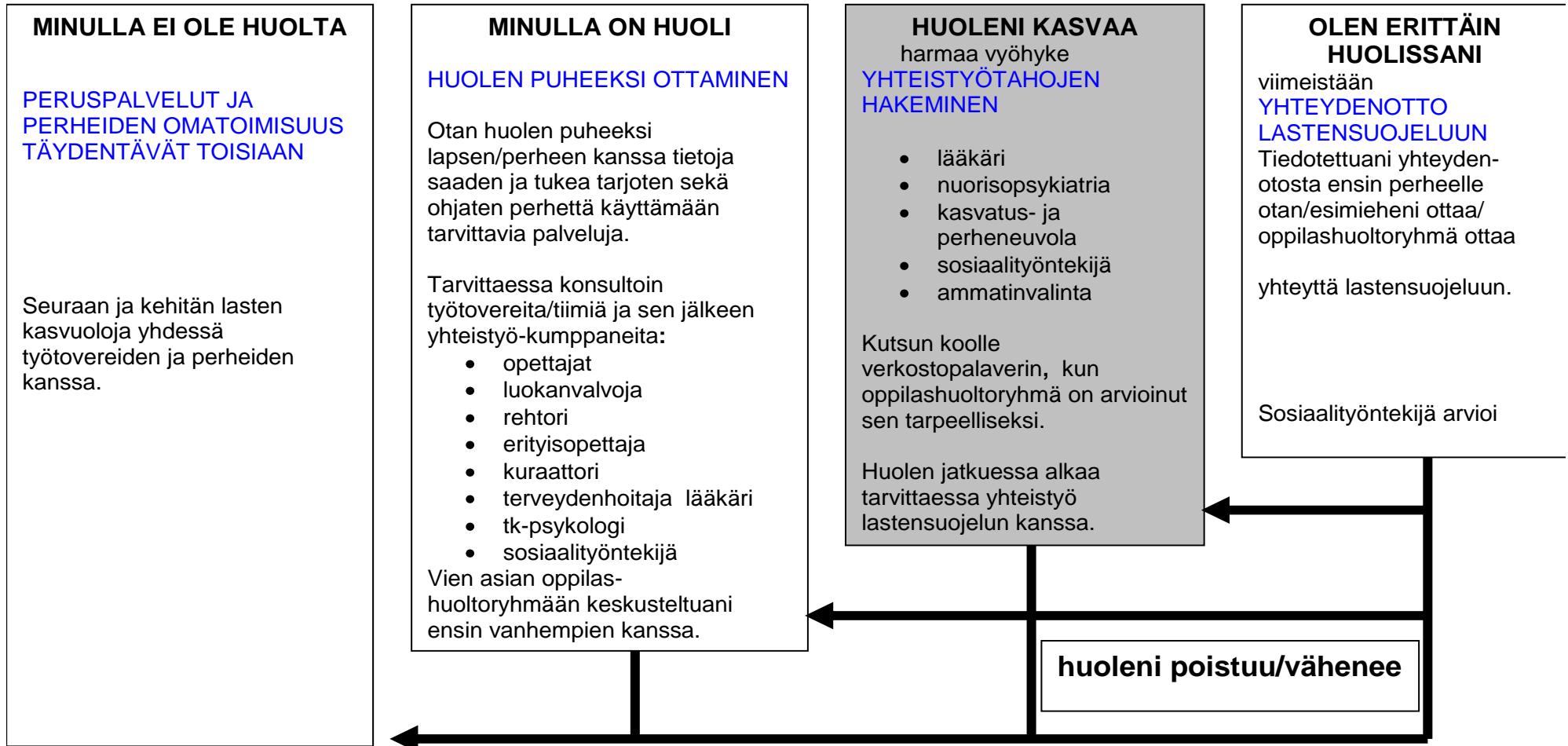
VARHAINEN PUUTTUMINEN NURMIJÄRVEN PERUSPALVELUISSA / Päivähoidossa

Mittarina on työntekijän oma huoli lapsesta/perheestä, ja tavoitteena on huolen väheneminen tai häviäminen.

VARHAINEN PUUTTUMINEN NURMIJÄRVEN PERUSPALVELUISSA / Koulussa

Mittarina on työntekijän oma huoli lapsesta/perheestä, ja tavoitteena on huolen väheneminen tai häviäminen.

LIITE 6: Henkilöstökyselyn koonti päiväkotia, koulua ja ennaltaehkäisevä perhetyö

Henkilöstökyselyn koonti. Vastaukset muutettu asteikolle 1-5 (1=eri mieltä, 5 = samaa mieltä).
Päiväkodin ja koulun vastukset on kerätty Virpi Rädyn (2011) tutkimusaineistosta.

5. Käytössä olevat työvälineet varhaiseen puuttumiseen työyhteisössäsi?

	perhetyö	päiväkoti	koulu
Tunnen huolen vyöhykkeet ja olen ottanut ne yhdeksi apuvälineeksi päivittäisessä työssäni	4,7	3,9	3,4
Minulla on keinot olemassa, jotka mahdollistavat varhaisen puuttumisen	4,8	4,3	3,7
Minulla on riittävästi aikaa varhaiseen puuttumiseen	4,7	3,5	2,9
Minulla on rohkeutta puuttua asioihin varhain ja käydä neuvotteluja vanhempien kanssa	5	4,3	4,2
Työyhteisössä on riittävästi työvälineitä tai työmuotoja varhaiseen puuttumiseen	5	4,3	3,5

6. Kuinka tarpeelliseksi näet varhaisen puuttumisen työssäsi?

	perhetyö	päiväkoti	koulu
Varhaista puuttumista tarvitaan korkeintaan ala-koulussa	1	1,1	1,7
Varhaista puuttumista tarvitaan vain päiväkodissa	1,2	1,2	1,2
Varhainen puuttuminen hyödyntää vain erityistä tukea tarvitsevia	1,2	1,6	1,5
Uskon, että varhaisella puuttumisella on vaikutusta lasten oppimiseen	3	4,8	4,8
Varhainen puuttuminen on tärkeä työväline erityistä tukea tarvitseville lapsille	3,6	5	4,7
En tarvitse varhaista puuttumista työssäni	1	1,3	1,2

7. Tuetaanko sinua kun puutut varhain?

	perhetyö	päiväkoti	koulu
Olen saanut tukea esimieheltäni kun olen puuttunut varhain lasta / nuorta koskevissa asioissa	5	4,1	4,1
Olen saanut tukea työkavereilta kun olen puuttunut varhain lasta/nuorta koskevissa asioissa	5	4,6	4,4
Olen saanut riittävän avun ulkopuolelta jos yksikköni tarjoama apu ei riitä	4,4	3,6	3

8. Koska mielestäsi on oikea aika varhaiseen puuttumiseen?

	perhetyö	päiväkoti	koulu
Mielestäni tulevaisuudessa tulisi puuttua varhemmin esim. käytös ja oppimisvaikeuksiin	4,3	4,5	4,7
Mielestäni on tärkeää puuttua pienempiinkin ongelmiin, ettei niistä kasva suurempia tai sekundäärisiä ongelmia	4,8	4,6	4,5
Mielestäni ei ole koskaan liian myöhäistä puuttua lapsen tai nuoren aiheuttamaan huoleen	4	5	4,7
Työyhteisössäni on asioita, joihin ei mielestäni puuttua riittävän varhain	2,8	3,2	3,5

Liite 7: Varhaisen puuttumisen eettiset periaatteet http://www.lapsitieto.fi/prodo/files/2356/Eettiset_periaatteet.pdf

TOIMINTAPERIAATTEET ja tapa toimia

1. Turvataan yhteiset palvelut

Kaikille tarkoitettut palvelut ehkäisevät ongelmia. Palveluiden toimivuutta on vaalittava. Varhaisen puuttumisen korostaminen ei saa astua palveluista huolehtimisen sijaan. Toimivat yhteiset palvelut ovat varhaisen puuttumisen kivijalka.

2. Otetaan oma vastuu

Jokaisella on inhimillinen vastuu sekä itsestään että lähimmäisistään. Heräävään huoleen on puu-tuttava varhain, omaa vastuuta ei tule sysätä toisille. Vastuu varhaiseen puuttumiseen on sillä, jonka huoli herää.

3. Otetaan huolet puheeksi

Jokaisella on velvollisuus ottaa huolensa puheeksi kunnioittavasti - siellä, missä ne ilmenevät ja silloin kun ne ilmenevät. Kunnioittava puheeksiottaminen tähtää yhteistyöhön. Syyttely ei edistä yhteistyötä.

4. Toimitaan yhteistyössä läheisverkostojen kanssa

Arjen tärkeimmät tukijat ovat läheiset: perheenjäsenet, sukulaiset, ystävät. Ammatillinen apu parhaimmillaan täydentää niitä. Varhainen puuttuminen tähtää läheisverkostojen ja ammattilaisten hyvään yhteistyöhön.

5. Tuetaan osallisuutta

Yhteistyö edellyttää vuoropuhelua. On tärkeää kuunnella ja tulla kuulluksi. On vältettävä asiantuntijakeskeisyyttä, joka sivuuttaa valtaa vailla olevien äänet. Yhdessä laadittu suunnitelma kantaa.

6. Toimitaan avoimesti ja yhdessä

Palvelun käyttäjän tai perheen asioita käsitellään heidän luvallaan ja läsnä ollessaan. Kohtaamisten tulee olla kunnioittavia ja edistää vuoropuhelua. Ammatillista neuvoa kysyttäessä ei käytetä asian-osaisten nimitä tai muita tunnistetietoja.

7. Yhdistetään tuki ja ohjaus

Varhainen puuttuminen tähtää asianosaisten itsenäisyyden ja elämönhallinnan kasvuun. On vältettävä sellaista rajoittamista, joka perustuu vain ulkoiseen pakkoon. On myös vältettävä sellaista tukea, joka tekee riippuvaiseksi tuen antajasta.

8. Vaalitaan yhteistoiminnan jatkumista

On tärkeää vaalia mahdollisuuksia jatkaa vuoropuhelua ja yhteistoimintaa huolenaiheiden selvittämiseksi ja huolten hälventämiseksi. Ketään ei tule jättää yksin, väliinpuotoamista tulee välttää, oma vastuu yhteistyön jatkumisesta tulee kantaa.

9. Ei leimana ketään

Varhainen puuttuminen ei oikeuta ihmisten luokittelua toimenpiteiden kohteiksi. Varhaisen puuttumisen nimissä ei saa laatia rekistereitä, jotka loukkaavat tietosuojaa ja avoimuuden eettisiä periaatteita. Varhaisen puuttumisen tulee tapahtua avoimessa yhteistyössä, joka tukee osallisuutta.

10. Puututaan rakenteellisiin tekijöihin varhain

Syrjäytymisvaaraa, joka aiheutuu rakenteellisista tekijöistä, taloudellisista syistä tai uloslyövistä toimintakulttuureista, ei tule yksilöllistää henkilöiden tai perheiden ominaisuuksiksi. On puututtava varhain sellaisiin yhteiskunnallisiin tekijöihin, jotka asettavat yksilöt alttiiksi ongelmien kasautumiselle.

LIITE 8. Kodin ulkopuolelle sijoitetut ja avohuollon piirissä olevat lapset ja nuoret Nurmijärvellä 2000-2010

Nurmijärvellä 2000–2010 kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret ja avohuollon piirissä olevat lapset ja nuoret. (Nurmijärven kunta 2011. Perhepalvelupäällikkö Mervi Herola.)

Nurmijärvi						
Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret				avohuollon piirissä lapsia ja nuoria		
31.12.% yht/v 0-17 ikäl. hoitovrk				31.12. % 0- yht/v 17v.ikäl.		
2000	45	0,5	8063	186		
2001	56	0,6	11639	213	?	
2002	63	0,5	12590	277		
2003	53	0,4	14306	279	2,7	
2004	56	0,4	10099	388	3,7	
2005	74	0,6	15111	500	3,8	
2006	80	0,6	14998	639	5,8	
2007	77	0,6	14561	721	6,5	
2008	92	0,7	17278	636	5,7	
2009	93	0,7	14964	700	5,3	
2010	84	0,6	16187	765	5,9	